

KUN ELÄMÄSSÄNI SUUNTA MUUTTUI
Kokemuksia elämänsuunnan muutoksesta nuoruudessa

Korteniemi Elina

Opinnäytetyö

Sosiaaliala
Sosionomi (AMK)

2025

*Katso minua, se huusi –
Äänetöntä huutoa vasten maailmaa.
Katso minua ja rakasta.
Kaikesta huolimatta, ja juuri siksi.*

Sosiaali-
sosionomi (AMK)

Tekijä	Elina Korteniemi	Vuosi	2025
Ohjaaja(t)	Sanna Viinonen & Johanna Majala		
Työn nimi	Kun elämässäni suunta muuttui Kokemuksia elämänsuunnan muutoksesta nuoruudessa		
Sivumäärä	45		

Opinnäytetyö käsitteli nuorten kokemuksia syrjäytymisen jälkeisestä elämänsuunnan muutoksesta. Työn tavoite oli selvittää, millaiset tekijät antoivat sysäyksen muutoksen tapahtumiseen sekä miten yhteiskunnan palvelut ja nuoren kohtaaminen vaikuttivat muutoksen tukemisessa.

Työn tietoperusta käsitteli nuorten syrjäytymiseen ja elämänsuunnan muutokseen liittyviä keskeisiä käsitteitä, kuten syrjäytyminen, osallisuus ja resilienssi. Tietoperustassa on avattuna myös monimutkaista nuorten palvelujärjestelmää. Opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä, aineistonhankintamenetelmänä puolistrukturoitu teemahaastattelu.

Tulokset tukivat teoriaosuuden havaintoja. Oman tahdon merkitys elämänsuunnanmuutoksessa korostui. Myös palveluiden saatavuuden haasteet näyttäytyivät silloin, kun yksilön pystyvyys itseohjautuvuuteen palveluiden välillä oli heikko. Tuloksissa vertaistytön merkitys korostui voimakkaasti. Positiiviset tunnemuistot palveluista liittyivät useimmiten hyvään kohtamiseen. Tuloksissa välittyi voimakkaasti viesti siitä, että nuoren on saatava kokemus rakkauden tunteesta, jotta niin sisäinen kuin ulkoinenkin elämänsuunnan muutoksen prosessi voi käynnistyä. Oman tahdon lisäksi tukea tarvittiin niin läheisiltä kuin toimivalta palvelujärjestelmältäkin. Keskeisin kehitysehdotus liittyy perheiden vahvempaan tukemiseen tunne- ja elämönhallintataitokasvatuksessa, joita esimerkiksi neuvolajärjestelmän kautta voisi tarjota perheille kodin kasvatustyön tukemiseksi.

Avainsanat

Syrjäytyminen, suunnan muutos, osallisuus, kohtaaminen, resilienssi, elämönhallintataidot

Degree programme
Degree title

Author	Elina Korteniemi	Year	2025
Supervisor(s)	Sanna Viinonen & Johanna Majala		
Title	When the direction of my life changed Experiences in changing life direction in youth		
Number of pages	45		

The thesis dealt with young people's experiences of changes in life direction after social exclusion. The aim of the thesis was to find out what kinds of factors triggered the change and how societal support and the way young people were treated affected the transformation.

The theoretical part of the thesis discussed key concepts related to the exclusion of young people and changes in life direction, such as exclusion, inclusion and resilience. It also explained the complexity of the youth service system. The thesis employed a qualitative research method and data was collected through semi-structured thematic interviews.

The results supported the findings of the theoretical part, particularly regarding the significance of personal will in life direction changes, as well as the challenges of service availability when an individual's ability for self-direction between services was weak. The importance of peer support was strongly emphasized in the results. Positive emotional memories of services were most often associated with a good encounter. The results strongly conveyed the message that young people must experience the feeling of love in order for the process of changing their life direction, both internally and externally, to begin. In addition to personal will, support was needed both from close ones and from a functioning service system. The key development suggestion concerns stronger support for families in emotional and life management skill development, which could be provided to families through, for example, the dispensaries to support parenting at home.

Keywords Exclusion, change of direction, inclusion, positive encounter, resilience, life management skills

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	NUORTEN ASEMA JA KOHTAAMINEN YHTEISKUNNASSA.....	8
2.1	Hyvinvointi, osallisuus ja kohtaaminen nuoruudessa.....	8
2.2	Syrjäytyminen ja huono-osaisuus nuoruudessa	10
2.3	Syrjäytymisen riskitekijät nuoruudessa	12
3	PIRSTALEISET NUORTEN PALVELUT	14
3.1	Palvelujärjestelmän monimutkaisuus.....	14
3.2	Matalan kynnyksen palvelut ja moniammatillinen työ nuoren tukena .	17
4	KYKY KOHDATA KÄÄNNEKOHDAT ELÄMÄSSÄ.....	20
4.1	Elämänsuunnan käännekohdat nuoruudessa.....	20
4.2	Resilienssi nuoruudessa.....	21
5	OPINNÄYTETYÖN TARJOAMINEN JA MENETELMÄLLINEN TOTEUTUS ..	24
5.1	Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymys	24
5.2	Tutkimusmenetelmä	25
5.3	Aineiston keruu ja käsittely	26
5.4	Aineiston analyysi.....	28
6	TULOKSET.....	30
6.1	Oma vahva tahto ja yhteiskunnan tuki.....	30
6.2	Sosiaaliset suhteet ja vertaistuki.....	31
6.3	Hyvinvointi ja arjen tasapaino	32
7	POHDINTA	34
7.1	Johtopäätökset	34
7.2	Opinnäytetyön tarkastelua	37
7.3	Eettisyys, luotettavuus ja oma ammatillinen kasvu	38
8	LÄHTEET	42

1 JOHDANTO

Nuorisopalvelut ja nuorten elämään läheisesti liittyvät muut palvelut, kuten perhepalvelut, tarvitsevat kautta Suomen uusia työkaluja tavoittaakseen yhä paremmin ennaltaehkäisevästi nuoria. Vaikka Suomessa tuotetaan monipuolisesti nuorille kohdennettuja palveluita, on koettu, että palveluihin on lopulta vaikea päästä ja niihin on vaikea löytää. Nuoren kohtaaminen ei myöskään aina suju odotetulla tavalla. Pääosin suomalaiset nuoret voivat hyvin, mutta sekä rikollisessa käyttäytymisessä että koetussa hyvinvoinnissa on havaittavissa polarisoitumista. Opinnäytetyöni ajatus syntyi luettuani useita henkilöhaastatteluita siitä, kuinka käännekohtat ihmisen elämässä olivat muovanneet yksilön elämää. Kun silmiini opintojen aikana osui nuorten palveluiden koettu pirstaloituneisuus, halusin ymmärtää, mitkä erilaiset tekijät ovat tarjottujen palveluiden lisäksi sellaisia, jotka ovat vaikuttamassa myönteisesti nuoren elämässä tapahtuviin käännekohtiin.

Opinnäytetyössäni kartoitan kokemuksia syrjäytymisen jälkeisestä elämänmuutoksesta. Haastattelen nuoruudessaan syrjäytymisen kokeneita ja kysyn, mikä oli käännekohta heidän elämässään. Kysyn myös syrjäytymisen aikaisten palveluiden laadusta ja nuorten kohtaamisesta. Selvitän millaisia keinoja henkilöt nyt jälkeenpäin itse ajattelevat, että palvelujärjestelmässä tulisi kohentaa ja tukea, jotta mahdollisimman moni heidän kaltaisensa saisi tarvittavan avun omaan tilanteeseensa. Nostan työni teoriaosuudessa useaan eri tutkimukseen ja lähdekirjallisuuteen viitaten nuorten syrjäytymiseen ja elämänmuutokseen liittyviä teemoja. Tulen työssäni avaamaan mm. käsitteitä syrjäytyminen ja resilienssi, sekä avaan yleistä tietoutta nuorisoon liittyvästä tukijärjestelmästä.

Syrjäytymiseen viitataan usein jo työn- ja koulutuksen ulkopuolelle jäämisenä. Työni teoriaosuudessa puhutaan siitä, kuinka aina ei tiedetä mistä puhutaan, kun puhutaan syrjäytymisestä ja että syrjäytymisen määritelmä työn- tai koulutuksen ulkopuolisuutena on liian yksinkertaistava. (kts. Palola ym.; Brunila ym.)

Haasteellisessa elämäntilanteessa suunnan muuttaminen vaatii jonkinlaisen käännekohdan nuoren elämään. Vahvempi toimijuuden tunto ja itseluottamus voivat olla avainasemassa auttamassa nuorta selviytymään haastavasta elämäntilanteesta. (Juntunen 2020, 23.) Aina kyse ei ole mistään mullistavasta, vaan

joskus yksittäinen pieni hetki voi olla merkittävä tulevaisuuden toivon ja mahdollisuuksien luojana (Isola, Turunen, Hänninen, Karjalainen & Hiilamo 2015, 82).

Oma toiveeni opinnäytetyöstäni on, että se antaisi uusia eväitä nuoria kohtaaville aikuisille ammattikunnasta riippumatta. Nuorten ja lapsiperheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille toivon työni tuovan lisävalmiuksia siihen, kuinka kohdata syrjäytyneitä tai sen uhkaa kokevia lapsia ja nuoria ja kuinka luoda entistä parempia toimintamalleja juuri heidän kaltaisilleen. Myös kaikille kaltaisilleni lapsiaan kasvattaville vanhemmille opinnäytetyöni lukeminen voisi olla silmiä avaava, sillä elämän peruspilarit, turvallisuus ja hoiva sekä tunne- ja elämänhallintataidot rakentuvat jo varhaislapsuudessa kodin tarjoaman rakastavan tuen ja kasvatuksen piirissä. Niin yhteiskunnallisesti kuin yksilönkin kannalta on erittäin tärkeää, että yksikään nuori ei syrjäytyisi. Syrjäytymisen hoito aiheuttaa suuria yhteiskunnallisia kustannuksia, mutta sen inhimilliset kustannukset yksilölle voivat ulottua koko hänen elämänkaareensa, vaikuttaen kokonaisvaltaisesti koettuun hyvinvointiin, osallisuuteen sekä elämänlaatuun.

2 NUORTEN ASEMA JA KOHTAAMINEN YHTEISKUNNASSA

2.1 Hyvinvointi, osallisuus ja kohtaaminen nuoruudessa

Nuoruus ikävaiheena voidaan kapeasti määritellä kahden merkittävämmän elämänvaiheen – lapsuuden ja aikuisuuden – välissä kulkevana toissijaisena välivaiheena. Laajemmin tarkasteltuna nuoruus nähdään itsessään merkittäväksi elämänvaiheeksi yksilön elämässä. Siinä tarkastelussa havaitaan nuoruuteen kuuluvia monia näkökulmia aikuistumisprosessin vaiheissa, kuten biologinen ja psykologinen kehitys, nuoren oikeudet ja velvollisuudet, sosiaalisten kanssakäymisten merkitys ja yksilön toiminta. Nuoruus on oma, erityislaatuinen elämänvaiheensa, johon erityisesti kuuluu asioiden opettelu ja oman osaamisen kehittäminen myös epäonnistumisten ja virheiden kautta. (Ukkonen 2013, 110-111.) Tässä työssä nuorena pidetään alle 29- vuotiasta, mikä vastaa esimerkiksi nuorisolain (1285/2016) mukaista määritelmää.

Nuorisobarometri 2023 kertoo, että valtaosa nuoristamme voi tällä hetkellä hyvin. Nuorten usko tulevaisuuteen on hyvä, työ- ja koulupaikka on yhä useammalla ja itsemurhat ovat vähentyneet. Hyvinvointi on kuitenkin polarisoitunutta. Suomessa on vähemmistöjä, joiden nuoret voivat keskiarvoisesti heikommin. Myös sosio-ekonomisella taustalla ja kotona vallitsevalla tilanteella on suuri vaikutus nuoren kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Vastaajat olivat pääosin tyytyväisiä siihen, kuinka saavutettavia ja toimivia palvelut olivat. Nuoret kuitenkin arvioivat sellaiset palvelut riittämättömiksi, jotka kohdistuivat kaikkein heikoimmassa asemassa oleville nuorille. Heikko palveluiden saatavuus korostui elämönhallinnan ongelmista, kuten talous- ja rahapeliongelmissa kärsivien nuorten kohdalla. (Valtion nuorisoneuvosto 2023, 3, 12, 16.)

Osallisuuden kokemus on tärkeä tekijä nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Osallisuus tulee siitä, kun nuori kokee olevansa jäsen niin omassa lähiympäristössä kuin yhteiskunnassakin. Osallisuus antaa mahdollisuuden työntekoon, tuo vaikutusmahdollisuudet omaan vapaa-ajan tekemiseen ja sosiaaliseen toimintaan sekä avaa väylän vaikuttaa yhteiskunnassa laajemminkin. Tähän liittyy olennaisena osana kuulluksi tuleminen, joka osaltaan tukee nuoren hyvinvoinnin muodostumista. (THL 2023.)

Osallisuutta voidaan tutkia poliittisen sekä sosiaalisen ulottuvuuden kautta. Vaikka osallisuuden määrittäminen ei ole vielä tänä päivänä täysin selvää, voidaan osallisuutta kuitenkin määrittellä sille kuuluvien osatekijöiden kautta. Sosiaalinen osallisuus on kokemusta siitä, että kuuluu johonkin ja joka kietoutuu yhteisöllisyyteen sekä jäsenyyteen ryhmässä. Positiiviset tunnekokemukset vuorovaikutuksesta ovat keskeinen osa sosiaalista osallisuutta. Poliittinen osallisuus sen sijaan voidaan kuvata olevan yhteisistä asioista päättämistä sekä eri tavoin siihen vaikuttamistyöhön osallistumista. (Merikukka, Ristikari & Kiilakoski 2018, 3.)

Osallisuutta käytetään joskus epämääräisesti synonyymina osallistumisen kanssa. Osallisuutta voi kokea osallistumalla, mutta osallisuuteen itsessään liittyvä oletamus siitä, että osallinen on itse vaikuttajana palveluprosessissa. Osallisuuden kehittäminen on tärkeää sellaisille ihmisryhmille, joilla vaikuttamisen mahdollisuudet on heikot tai joiden sosiaaliset haasteet, kuten työttömyys tai yhteiskunnasta syrjään jääminen luovat hyvinvointivajeita. (Romakkaniemi, Lindh & Laitinen 2018, 15.)

Nuoren kohtaaminen ei aina suju odotusten mukaisesti. Nuorten kokemat puutteet kohtaamisessa hankaloittavat avun saamista, mutta on asia, joka toteutessaan ei vaadi ylimääräisiä resursseja (Paananen ym. 2019, 85). Palveluammatteissa korostuu asiakkaan ystävällinen kohtaaminen, hänen tarpeisiinsa vastaaminen ja niistä kiinnostuminen. Sosiaali-, terveys- ja kasvatusalojen työssä nostetaan esiin asiakaskeskeisyyttä, asiakkaan erityislaatuista tai ainutlaatuisuuden tukemista toista ihmistä kohdatessa, mutta joskus haastavat tilanteet asiakkaiden elämässä tarkoittavat tukitoimia tai välitöntä väliintuloa, jolloin asiakkaan oman vaikuttamisen mahdollisuudet voivat rajoittua tai luottamuksellisen suhteen syntyminen epäonnistua. Tällaiset tilanteet haastavat hyvää kohtaamista. (Mönkönen 2024, 16.)

Kohtaamista tarkasteltiin myös nuorten syrjäytymiskehitykseen liittyviä tekijöitä kartoittaneessa tutkimuksessa, jossa hieman yli kolmannes nuorista lastensuojelun kautta kodin ulkopuolelle sijoitetuista vastaajista koki, että he eivät olleet saaneet tarpeeksi hellyyttä ja huolenpitoa sijoituksen aikana. Myös mahdollisuus luo-

tettavan aikuisen läsnäoloon sekä oman perheen tapaamiseen koettiin puutteellisenä. Nuorten mielestä myös kuulluksi tulemisessa oli ongelmia. (Harkko, Lehkoinen, Lehto, Ala-Kauhaluoma 2016, 127.) Nuorten kokemus auttajista ja palveluista ei lopulta kietoudu siihen, kuka tai mikä heitä on auttanut, vaan siihen, kuinka inhimillisen, turvallisen ja rinnalla kulkeneen aikuisen he ovat kohdanneet (Huhta ym. 2023, 5).

Kohtaamista vuorovaikutustilanteissa ei voi mitata. Kohtaaminen on kokemus ja aistimus. Kohtaamistilanne sisältää loputtoman määrän sävyjä, eleitä, sanoja ja tekoja, joista jokaisen ihmiset käsittelevät ja ymmärtävät omalla tavallaan. Se, miten ihminen tulee nähdyksi ja tuetuksi hänen elämässään, ilmentää kohtaamisen ydintä. Vuorovaikutus ja kohtaamiseen liittyvät myönteiset sanat saattavat peittää alleen kohtaamisen ongelmia. Heittäytyminen mukaan ihmisen todelliseen kohtaamiseen ja ottaantuminen vuorovaikutustilanteeseen edellyttää rohkeutta ammattilaiselta, sillä joskus se vaatii oman ammatillisen roolin riisumista ja vuorovaikutustilanteessa elämistä ilman valmiiksi kirjoitettua käsikirjoitusta. Luottamus, joka muodostetaan ensisekunneista alkaen, on kohtaamisen kivi-jalka. (Mönkkönen 2024, 207–208.)

2.2 Syrjäytyminen ja huono-osaisuus nuoruudessa

Suomessa hyvinvoivaa väestönosaa edustaa suurin osa suomalaisista. Heidän elintasonsa, elämänlaatunsa ja elämäntapansa ovat parantuneet usean sukupolven jatkumossa. Hyväosaisen enemmistön ja kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevan väestön välinen kuilu on kasvanut niin suureksi, että vuorovaikutusta heidän välillään ei ole juuri lainkaan. Enemmistön kasvattaessa edellä mainittua elämän hyvinvointiaan, jää pieni osa ihmisistä vaille tätä myönteisyyden pitkäaikaista kehitystä, eikä heidän elämässään tapahdu enemmistölle tavanomaisia elämän myönteisiä siirtymisiä. Tämä vaille jäämisen kuvio on erityispiirre, kun puhutaan huono-osaisuudesta. (Saari, Eskelinen & Björklund 2020, 16.)

Nuorten syrjäytyminen on noussut yhteiskunnalliseen keskusteluun enenevässä määrin vuoden 2008 talouskriisin ja sitä seuranneen maailmanlaajuisen laman

jälkeen. Yhteiskunnan taloudelliselle tasapainolle on tärkeää, että jokainen kykenevä pystyisi tekemään työtä tai kouluttautumaan. Tästä syrjään jäämistä on lisääntyvissä määrin alettu pitää yhteiskunnallisessa keskustelussa perusteena syrjäytymiskäsitteelle. (Brunila ym. 2019, 2.) Suomalaisnuorista ainoastaan kuusi prosenttia kertoo tuntevansa melko paljon tai enemmän epävarmuutta omasta syrjäytymisestä, se ei siis juuri herätä huolta nuorissa itsessään. Syy tähän voi olla siinä, että nuoret eivät itse niinkään koe työn- ja opiskelun ulkopuolelle jäämistä syrjäytymisenä, vaan pikemminkin väliaikaisena tilana. Nuoret usein mieltävät syrjäytymisen ennemminkin ihmissuhteiden ja sosiaalisten verkostojen puutteena, joten syrjäytyminen nähdään ehkä enemmän totaalisenä ulosjäämisena yhteiskunnasta. (Kivijärvi & Myllyniemi 2022, 31.)

On liian yksinkertaistavaa todeta, että syrjäytymisen määritteeksi riittää työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen. Syrjäytymisestä on perusteltua puhua vasta silloin, kun nuori on menettänyt kiinnostuksen tulevaisuuteensa, eikä halua tarttua tarjolla oleviin mahdollisuuksiin. Tällaisia tilanteita voidaan ehkäistä valvutu-neella palvelujärjestelmällä. Mikäli palvelujärjestelmä ei ole hereillä tällaisia nuoria kohdatessaan, voi jossain määrin olla osuvampi termi puhua syrjäyttämisestä. (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012, 312.)

Suomen kielessä puhutaan syrjäytymisestä, toisin kuin ruotsin- ja englannin kie-lissä, jotka puhuvat syrjäyttämisestä. Syrjäytyminen sanana viittaa yksilön omaan valintaan, jolloin yhteiskunnan vaikutussuhteet, joihin yksilöllä ei ole mahdolli-suuksia vaikuttaa, saattavat hämärtyä. Marginaalissa, eli jonkinasteisesti yhteis-kunnan laitamilla eläminen, saattaa sisältää myös ihmisen omaa valintaa, kun yksilö erottautuu tietoisesti omaan maailmaansa. Näissäkin tilanteissa eristäy-tyminen ei välttämättä ole yksilön suoranainen valinta, vaan tulos siitä, että ei heikompiosaisena näe itselleen muuta vaihtoehtoa. Marginalisaatio ja siihen liit-tyvät käsitteet, kuten syrjäytyminen, on kategorisoivia. On hyvin mahdollista, että monikaan haastavassa elämäntilanteessa elänyt ei tunnista itseään sellaiseksi. (Pohjola 2016, 90–93.)

Syrjäytyneet nuoret eivät myöskään ole yksiselitteisesti määriteltävä kuvaus tie-tynlaisesta ryhmästä ja usein syrjäytyminen on vain hetkellinen tila (Ikäheimo 2015, 17). Joissain tapauksissa nuori saattaa myös omaksua identiteetikseen

osan yhteiskunnan marginaalissa olijana. Vuodesta toiseen samojen työllistymistä edistävien palveluiden piirissä pyöriessä, voi nuoren luottamus ja usko takaisin valtavirtaan pääsystä heiketä, sillä ne eivät aina millään tavalla kohenna nuoren tilannetta. (Perttula 2021, 96.)

Pitkäaikaisesti syrjäytyneiden nuorten kohdalla voidaan puhua jopa seitsenkertaisista terveystalouden kustannuksista verrattuna niiden nuorten aiheuttamiin kustannuksiin, jotka eivät olleet syrjäytymisvaarassa (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015, 130). Sen lisäksi, että syrjäytyminen on henkilölle itselleen suuri tragedia, on se sitä myös yhteiskunnallisesti. Valtiontalouden tarkastusviraston laskelmien mukaan yhden syrjäytyneen nuoren aiheuttamat kustannukset julkiselle taloudelle voivat nousta jopa 1,2 miljoonaan euroon. (Aluehallintovirasto, 2024.) Syrjäytymisen ehkäiseminen on näin ollen perusteltua ja suositeltavaa. Syrjäytymisen ja rikosten ehkäisemiseksi yksi merkittävimpiä keinoja on varhaisen puuttumisen ja tuen malli. (Rikoksentorjuntaneuvosto 2024.)

2.3 Syrjäytymisen riskitekijät nuoruudessa

Syrjäytymisen taustalla on nähtävissä erilaisia nyky-yhteiskunnan huono-osaisuuden muotoja. Tällaisia huono-osaisuuden muotoja ovat esimerkiksi työttömyys, köyhyys, mielenterveysongelmat, alkoholisoituminen tai yhteiskunnan vaikutusmahdollisuuksista ulos jääminen, jolloin täysimääräisen osallistumismahdollisuuden saavuttaminen yhteiskunnassa jää toteutumatta. Elämän nivelvaiheet altistavat syrjäytymiselle. Tällaisia nivelvaihteita ovat esimerkiksi koulun ja opiskelun päättymisen tai perhetilanteen muutos. Useat päällekkäiset syrjäytymistä aiheuttavat tekijät ovat omiaan kasvattamaan lapsen ja nuoren mahdollisuutta syrjäytyä. (STM 2024.)

Määrällistä arvioita syrjäytyneistä tai syrjäytymisriskissä olevista on vaikea antaa, sillä tilastot osoittavat vain sen, keiden kohdalle syrjäytymistä aiheuttavia riskitekijöitä on kasautunut. Syrjäytymisen riskitekijöitä vuoden 2023 tilastojen mukaan oli 3–10 prosentilla nuorista. (THL 2023.) Työn, koulutuksen sekä siviili- tai asepalveluksen ulkopuolella olevat nuoret, eli NEET- nuoret (Not in Employment, Education or Training) ovat selvästi yhdistettävissä syrjäytymiseen, mikäli heidän statuksensa ei pitkällä aikavälillä muutu. Suomessa NEET- nuorten osuus on

Pohjoismaista korkein. Pääkaupunkiseudulla suurin vaikuttava tekijä NEET- statukselle on maahanmuuttajatausta. (Saarinen, 2024.)

Suomen nuorista 50 000–70 000 elää syrjäytymisriskissä. Matka syrjäytymiseen on usein pitkäkestoinen. Riskiä syrjäytyä kasvattavat useat tavanomaiset lapsuudesta ja nuoruudesta poikkeavat seikat, kuten lastensuojelun sijoitus, perusasteelle jäänyt koulutustaso, mielenterveyslääkkeiden syönte, vanhempien pitkäaikainen toimeentulotuki tai lapsen varhaiset käytöshäiriöt. (Aluehallintovirasto, 2024.)

Suurimmat riskit työelämään kiinnittymättömyydelle syntyivät henkilöille, joilla oli enintään perusasteen päättötodistus, jotka oli sijoitettu kodin ulkopuolelle lastensuojelun päätöksellä tai jotka saivat työkyvyttömyysetuutta. Lastensuojelun sijoitushistorian omaavilla 26- vuotiailla työllisyys oli keskimäärin 43 %, kun muun ikäluokan työllisyys oli 73 %. (Harkko ym. 2016, 125–126.) Kodin ulkopuolella tapahtuva lastensuojelun sijaishuolto pystyy osallistumaan tukena nuoren tulevaisuuden suunnitteluun, mutta usein siirtymä koulutuksen ja työelämän piiriin tapahtuu vasta sijaishuoltoa päättäessä tai myöhemmässä vaiheessa. Suomalaisessa yhteiskunnassa nähdään tärkeänä, että aikuisuuden alkuvaiheessa nuori kykenee jo itsenäisesti selviytymään päivittäisistä arkielämän haasteista ja osallistumaan aktiivisesti työelämään. (Harkko ym. 2016, 79.)

3 PIRSTALEISET NUORTEN PALVELUT

3.1 Palvelujärjestelmän monimutkaisuus

Olen suunnannut opintoni pääosin aikuisten sosiaalisiin haasteisiin, joita olen opiskellut eri kulmista laajasti. Näihin olen sisällyttänyt nuorisotyöhön liittyviä opintoja. Opintojeni aikana havaitsin, että vaikka kunnilla on lakisääteisiä- ja monia muita palveluita nuorison tavoittamiseksi, silti nuoret itse monesti kokevat, että palveluihin saattaa olla vaikea päästä. Nuoret näkevät palveluverkoston pirstaleisena. Palveluihin on monimutkaista löytää tai niitä ei ole lainkaan saatavilla. Koko perheen tukemista pidetään merkityksellisenä nuorten hyvinvoinnin edistäjänä. Nuorten mielestä perheiden tulisi saada tukea ennalta ehkäisevästi jo ennen kuin perheen kriisi on akuutti. (Paananen ym. 2019, 30–31.) Kuntien lakisääteisiin tehtäviin kuuluu nuorisotyön järjestäminen. Nuorisotyön piiriin voi kuulua monia erilaisia palveluita. Se, millaista nuorisotyötä kunta tarjoaa, on kunnan itsensä päätettävissä, joten kunnissa tuotettavat palvelut voivat näin ollen erota toisistaan. (Kuntaliitto 2024.) Tämän vuoksi kuvausta täsmällisestä nuorten palvelujärjestelmästä on vaikeaa antaa.

Palveluiden piiriin päästään palveluihin hakeutumisen kautta. Nuorten asemasta katsottuna palveluihin hakeutuminen sisältää erinäköisiä haasteita. Tieto palveluista ei ole aina saavutettavaa ja palveluihin hakeutumiseen kaivattaisiin tukea ja kannustusta. Nuoren oma tilanne saattaa aiheuttaa häpeän ja pelon tunteita, eikä palveluiden näkyvällä paikalla oleva sijainti helpota sisään kävelemistä. (Huhta ym. 2023, 4.)

Usein huono-osaisuuden vaikeuksien kanssa kamppaileva kärsii samanaikaisesti useista erilaisista toisiinsa kietoutuneista elämää kuormittavista tekijöistä, kuten masennuksesta, päihdeongelmasta ja taloudellisesta ahdingosta. Jokaiseen kuormitusta aiheuttavaan tekijään on olemassa eri reittejä tuotettavat palvelut, joita palveluntuottajat ristiin pohtivat asiakkaan kanssa, vaikka pintasyiden alla on yleensä kuormitusta aiheuttava juurisyiden kertymä. Palvelut eivät pääse synnyttämään asiakkaille myönteisiä siirtymiä runsaasta palvelunkäytöstä ja tulonsiirroista huolimatta, sillä kuormituksen paineissa elävä asiakas ei ehkä kykene

vastaanottamaan tarjottua apua tai hyödyntämään pirstaleisia palveluita. (Saari ym. 2020, 210–211.)

Koska yhteiskunnan taloudelliselle kehitykselle on kuitenkin tärkeää, että jokainen kykenevä pystyy koulutukseen tai työntekoon, on nuorille tämän myötä kehitetty suuri määrä erilaisia tukimuotoja, kuten kestoaltaan lyhyitä koulutuksia, ohjausta tai valmennuksia. Nämä yleensä tähtäävät nuorten siirtymiseen koulutukseen tai työelämään. Näistä tukimuodoista kieltäytyminen tai kesken jättäminen saattaa aiheuttaa nuorelle sanktioita. Nuorille suunnattuja tukijärjestelmiä edistävät mm. EU, nuorisolaki sekä erilaiset sopimukset, kuten Lissabonin sopimus. Vaikka tukijärjestelmien määrä kasvaa, on edelleen epäselvää, mitä nuorten syrjäytymisellä tarkoitetaan ja mitä tarkalleen ottaen pyritään torjumaan. (Brunila ym. 2019, 2–3.)

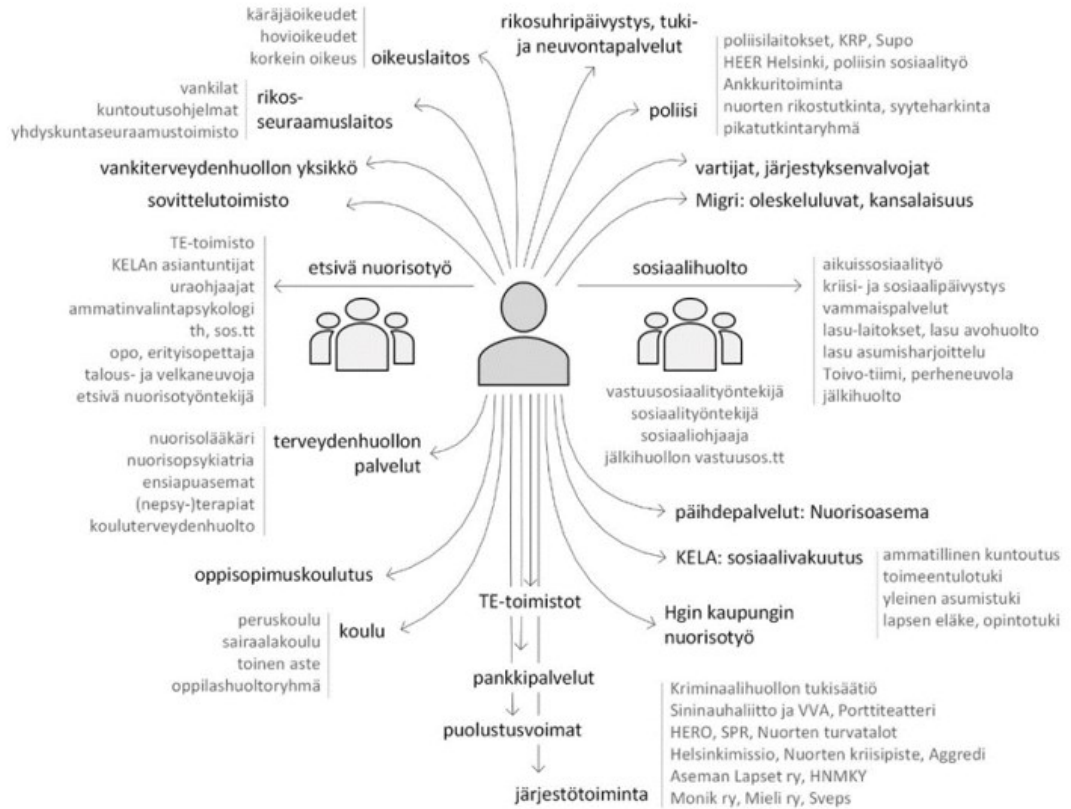
Tukijärjestelmä ei toimi aina joustavasti. Palveluiden piirissä pidempään ollessaan, tulee järjestelmä itsessään nuorelle jo tutummaksi. Tällöin tukimuotojen joukosta voi löytyä helpommin itselle toimiviksi osoittautuneita tuen muotoja. Palvelujärjestelmä ei kuitenkaan aina huomioi yksilöllistä tarvetta. Voi olla, että itselle parhaimmaksi koettu tukimuoto ei saa jatkoa, koska tukimuoto on nuoren kohdalla kertaalleen käytetty, eikä sitä voida enää uudelleen myöntää. (Aaltonen ym. 2015, 116.)

Koulutusta koskevassa politiikanteossa huomio on kiinnittynyt yksilöön, yksilön oppimiseen, ohjaukseen ja yksilön kokemuksiin tunteisiin. Julkinen keskustelu koulutuksen sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta on kääntynyt tarkastelemaan yksilöiden ja ryhmien heikkouksia, eikä niinkään rakenteellisia ongelmia, jolloin rakenteellisten ongelmien eteen pysähtyminen ja niiden ratkaisemisen pyrkimisen sijaan pyritään ohjaamaan, kouluttamaan ja kuntouttamaan yksilöä. (Brunila ym. 2019, 4.)

Näin ollen ratkaistaessa ongelmia pelkän tukijärjestelmän valossa, saattavat nuoret kokea joutuvansa sivuutetuiksi. Nuoret tulevat erilaisista taustoista ja heitä saatetaan niputtaa haavoittuviksi ja syrjäytyneiksi samalla, kun heidät ohjataan monenlaisten tukijärjestelmien piiriin. Tällainen lähestymistapa nuoren tarpeisiin vastaamisena ei kohenna nuoren omaa toimijuutta ja osallisuutta, eikä nuori saa

omia toiveitaan kuuluviin. On tärkeää, että nuorten kohtaamia ongelmia lähestytään myös yhteiskunnan rakenteellisia käytäntöjä kriittisesti arvioimalla, tarkastellen sitä, onko se omiaan aiheuttamaan eriarvoisuutta. (THL 2023.)

Mikäli nuori päätyy rikosten polulle, on rikoksilla oireilevien nuorten palvelujärjestelmä sekin laajamittainen. Sen toimijoina on monitahoinen verkosto toimijoita julkisista, yksityisistä ja yhteisöllisistä palveluntuottajista. Nuoren toistuvan rikostelun tai koettujen lisääntyneiden haasteiden oletetaan lisäävän nuoren palvelujen tarvetta, tokikaan kaikki rikoksilla oireilevat nuoret eivät hyödy täysin samantyyppisistä palveluista. Seuraava kuvio hahmottelee kokonaiskuvaa tyypillisestä palvelujärjestelmän verkostosta, mitä rikoksilla oireileva nuori kohtaa. Kuvio osoittaa palveluiden monimuotoisuutta, jossa haastavassa elämäntilanteessa elävä nuori luovii. Tällaisessa palvelujärjestelmän viidakossa eteneminen kysyy nuorelta taitoja hahmottaa ja ymmärtää kokonaisuutta ja toimintatapojen sisäistämistä eri toimijoiden välillä. Näitä taitoja nuorella ei kuitenkaan oman monimutkaisen tilanteensa vuoksi välttämättä ole. Lisäksi nuoren elämään vaikuttavat kuviosta puuttuvat sosiaalisen verkoston osa-alueet, kuten läheiset ja ystäväpiirit, jotka saattavat muodostaa omanlaisiaan haasteita nuoren elämässä. (Pernaa, Lindell & Kuoppala 2022, 9–10.)

Kuvio 1. Rikoksilla oireilevan nuoren palveluverkosto. (Pernaa ym. 2022, 10.)

Nuoret, heidän kanssaan työskentelevät ammattilaiset sekä tukijärjestelmät voivat nähdä ja kokea asiat eri tavoin. Aina nuoren kokemukset ja tarpeet eivät sovi ammattilaisten käsitysten ja tukijärjestelmien tuomien ratkaisujen kanssa yhteen. Eriarvoisuuden kasvu ja kohtaamattomuus on iso yhteiskunnallinen ongelma. Jos vastakkainasettelusta ja nuorten jaottelusta siirryttäisiin pois ja vastaavasti nuoren tilannetta tarkasteltaisiin yksilöllisemmin; millä tavoin esimerkiksi etninen tausta, sukupuoli tai terveys vaikuttavat nuoren elämään ja mahdollisuuksiin. (Brunila ym. 2019, 11.)

3.2 Matalan kynnyksen palvelut ja moniammatillinen työ nuoren tukena

Palveluiden järjestämisessä puhutaan usein matalan kynnyksen palveluiden tavoittelusta. Sillä tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan palveluihin pääsyn helpottamista. Yleisesti ottaen matalan kynnyksen käsitteestä puhutaan silloin, kun pal-

velujärjestelmän rakenteisiin tehdään muutoksia palveluun pääsyn helpottamiseksi. Matalan kynnyksen käsitteen olisi kuitenkin hyvä sisältää myös palveluita edeltävät sekä sitä seuraavat tasot; kuinka niihin hakeudutaan, päästään tai käydään, mikä on niiden hyötyarvo käyttäjälle, kuinka palvelua voidaan tarvittaessa vaihtaa ja miten niihin voidaan palata. Matalan kynnyksen palvelun ajatukseen tulee sisältää ymmärrys siitä, että palveluun ei tulla vain kerran, vaan palveluiden välillä kuljetaan useita kertoja. (Huhta ym. 2023, 3–4.)

Kynnys tuen saamiseen ja matka apua tarjoavaan palveluun on sosiaalisten ongelmien kohdalla monesti pitkä. Sen vuoksi tarvitaan joko väliaikaisesti tai pysyvästi tavoitettavaa toimintaa. Poikkeavassa elämäntilanteessa eläessään ihminen usein kaipaa mahdollisuutta jakaa kokemuksiaan muiden ihmisten kanssa ja vertaistuki on tähän otollinen tilaisuus. Syrjäytymisen kohdanneella nuorella tarjoutuu tällöin mahdollisuus purkaa syrjäytymisen mukanaan tuomia haitallisia vaikutuksia, sekä lieventää kielteiseksi muodostunutta identiteettiä ja sen mukana kulkevaa leimaa. Vertaistuessa samankaltaisen taustan omaavan toisen vertaisen tuki mahdollistaa osaltaan uuden identiteetin rakentumisessa. Myönteisen identiteetin rakentuminen hyväksyvän ja kohtaavan ympäristön keskellä auttaa uskon palautumista omaan itseen. (Mikkonen 2011, 204–206.)

Vaikeimmassa asemassa elävien nuorten palvelut kaipaavat yhteistyötä peruspalveluiden sekä erityispalveluiden siirtymien välillä. Haasteita syntyy silloin, kun nuori on useiden eri palveluiden piirissä ja eri palveluille asetetut tavoitteet eroavat toisistaan. Yksilöllisyyden parempi huomioiminen tulisi nostaa lähtökohdaksi palveluita kehitettäessä. (Harkko ym. 2016, 130.) Jotta nuori pystyy hyödyntämään tarjottuja palveluita, tulee nuoren tilanteeseen vastata kokonaisvaltaisesti. Sen onnistumiseksi on yhteistyötä rakennettava eri ammattilaisten ja palveluntarjoajien verkostona. Tämä vaatii toisten työnkuvan tuntemista ja usein myös eri työmuotojen yhteensovittamista. Tällainen kuvio voi syntyä esimerkiksi julkisen sosiaalityön ja järjestön tarjoaman työn yhdistämisellä.

Epäselvät palvelupolut syntyvät, kun palvelut eri organisaatioissa eivät toimi keskenään saumattomasti. Kuitenkin juuri kokonaisvaltainen nuoren tilanteeseen vastaaminen luo nuorelle turvaa ja nuori saa itse keskittyä vahvistamaan oman elämänsä rakenteita. Eri toimijoiden tarjoamia palveluita ei useinkaan tulisi nähdä

vaihtoehtoisina tai kilpailevina, vaan toinen toistaan tukevina ja täydentävinä. (Huhta ym. 2023, 6–7.) Nuorille suunnatuissa palveluissa kohdataan niin hallinnollisen- kuin asiakastyön tasolla haasteita moniammatillisen yhteistyön toteuttamisessa. Ammattilaiset toivovat yhteistyölle johdonmukaisempaa koordinoitua. Yhteistyötä rajoittaa monet käytännön asiat, kuten salassapitovelvollisuus sekä tiedonkulkuun ja tietosuojaan liittyvät asiat. Monialainen yhteistyö on kuitenkin palvelujärjestelmässä se keino, millä parhaiten reagoidaan nuoren yhtäaikaisesti esiintyviin palvelutarpeisiin. (Holopainen ym. 2023, 1.)

Vahvistaaksemme vaikuttavia nuorten palveluita on ensisijaista tunnistaa epäkohdat ja hakea tilanteeseen muutosta ja tukea. Epäkohdat eivät yleensä liity pelkästään yksilön omiin kykyihin tai voimavaroihin, vaan täytyy tunnistaa myös yhteiskunnalliset epäkohdat, kuten heikot työehdot. Vastuu tämän tunnistamisesta kuuluu myös palveluille, joilta nuori tukea saa. (Määttä & Kuisma 2022, 176.)

4 KYKY KOHDATA KÄÄNNEKOHDAT ELÄMÄSSÄ

4.1 Elämänsuunnan käännekohdat nuoruudessa

Elämänsuunnan muutokseen liittyvät käännekohdat, ovat usein tapahtumia, jotka muovaavat ihmisen elämää. Ne muokkaavat tavanomaiseksi tullutta elämäntulkua, eli elämänvaiheiden kokonaisuutta ja elämänvaiheiden ketjua. Nämä tapahtumat saavat alkunsa usein yhtäkkisten tapahtumien seurauksena tai yksilön omien elämänvalintojen johdosta. Joskus elämäntulkussa tapahtuneiden muutosten merkityksen omaan elämään ymmärtää vasta pitkän ajan kuluttua. Tällaisia käännekohtia tapahtuu usein tilanteissa, mitkä liittyvät sosiaalisiin suhteisiin, itsenäistymiseen tai ennalta-arvaamattomiin elämäntapahtumiin. Tällaiset hetket saattavat kirkastaa nuorelle sitä, mihin suuntaan oma elämä on menossa. Käännekohdasta voidaan puhua vain silloin, kun se on jollain tavalla sidoksissa muutokseen suhtautumisessa itsen, toisiin ihmisiin tai yhteiskuntaan - tämä erottaa käännekohdan ihmisen elämään luonnollisesti kuuluvista siirtymistä. (Juntunen 2020, 22.) Joskus jopa pieni yksittäinen myönteinen tapahtuma saattaa lopulta olla selviytymisen kannalta merkityksellinen tulevaisuususkon luojana (Isola ym. 2015, 82).

Käännekohdat eivät ole vain positiivisia tai negatiivisia kokemuksia. Ne ovat usein moninaisia, ristiriitaisiakin tunnekokemuksia. Negatiiviseksi kokemukseksi käännekohta voi muodostua silloin, kun kokemus omasta toimijuudesta on niukka. Esimerkiksi osalle lastensuojelun sijaishuollossa kasvaneista negatiivisen kokemuksen muodosti liian varhainen itsenäistymisprosessi, kun itsenäistymiseen ei tosiasiassa oltu vielä valmiita. Sijaishuollosta aikuisuuteen siirryttäessä onkin erityisesti huomioitava nuorten suurempi riski kokea vaikeuksia itsenäistymisvaiheessa ja tukea siirtymää riittävän pitkälle. Myös oman elämäntarinan tasapainoiseksi työstäminen sijaishuoltoaikana olisi tärkeää yksilön hyvinvoinnin kannalta. (Groop 2022, 261–262.)

Sosiaalisen kognition teoriassa toimijuus on keskeisenä käsitteenä. Se kuvaa ihmisen varhain muodostunutta käsitystä omasta itsestä ja omista vaikutusmahdollisuuksista. Toimijuus syntyy vuorovaikutuksessa. Toimijuudessa oleellista on

usko ja motivaatio ohjata omaa elämäänsä. Mikäli nuori kokee, että hänen näkemysillään ei ole painoarvoa ja kuulluksi tuleminen on vain näennäistä, horjuttaa se nuoren uskoa omiin kykyihin, ihmissuhteisiin sekä lopulta koko yhteiskuntaan. (Mattila & Manninen 2024, 68–69.) Puutokset toimijuuden tunnossa omaan elämään ja sen käännekohtiin vaikuttamisessa voivat heikentää hyvinvointia ja johtaa tyytymättömyyteen. Elämänkulkuun muodostuneet käännekohdat ja toimijuuden tunto ovat läheisesti yhteydessä, sillä käännekohdat voidaan nähdä tilanteina, joissa nuori näkee mahdollisuuden tehdä valintoja. Kokemus siitä, että omat päätöksentekomahdollisuudet ovat vahvat ja että sekä sosiaalisen- että aineellisen tuen tarpeisiin on vastattu, on auttanut haastavassa elämäntilanteessa eläneitä nuoria elämän käännekohdissa. Nuoret näkevät myös sen, kuinka omalla asenteella on valtava merkitys selviytymisessä. (Juntunen 2020, 23, 33.)

Kokemus elämänsuunnan muuttaneesta käännekohdasta on yksilöllinen. Negatiivinen, raskas tapahtuma, kuten jonkin tärkeän menettäminen, saattaa antaa mahdollisuuden positiiviseksi koettuun käänteeseen elämässä. Lapsuuden kokemuksilla ja nykytilanteella on nähty vaikutusta siihen, millä tavalla elämässä tapahtunutta käännekohtaa jälkikäteen aikuisuudessa tarkastelee. Negatiivisemmin käännekohta ilmaistiin, jos oma elämänlaatu koettiin aikuisena heikompana. Vaikka lapsuudessa ja nuoruudessa olisi kohdattu riskitekijöitä, positiivisen kuvauksen elämänkulun käännekohdasta sai, mikäli aikuisuudessa koettiin tyytyväisyyttä omaan elämäänlatuun. (Groop 2022, 249–251.)

4.2 Resilienssi nuoruudessa

Tutkimuskirjallisuudessa resilienssin käsite on kohtalaisen tuore, mutta historiassa sen merkitys on tunnettu jo vuosisatojen ajan. Sitä kuvattiin lähinnä kerrottaessa materiaalin tai ihmisen luonteen lujutta. Nykyään resilienssi käsitteellä katsotaan olevan kaksoismerkitys. Kun se toisaalta kuvaa kriisinsietokykyä ja selviytymistä äkillisestä kuormittavasta tilanteesta, nähdään sen kuvaavan myös muutosvalmiutta ja odotettua parempaa palautumista kriisejä kohdatessaan. Resilienssi voidaan siksi käsittää lähtökohtaisesti prosessina vastoinkäymisestä johtavaan palautumiseen kuin pelkkänä yksittäisenä tilanteena. (Kivijärvi & Myllyniemi 2022, 19.)

Jokaisella ihmisellä on syntyessään ”resilienssiä”, kykyä tasapainoittaa tunteensa. Itku tyyntyy tarpeiden tyydyttyä. Resilienssin vahvistumiseen vaikuttaa merkittävästi ympäristötekijät. Tasapainoinen, johdonmukainen ja sensitiivinen elinympäristö sekä se, miten lapsi näkee itsensä, saako hän tarvittavan määrän huolenpitoa ja kokeeko hän ympäröivän maailman turvallisena paikkana elää, vaikuttaa muun muassa oman resilienssin muovautumiseen. (Ripatti & Manninen 2022, 107–108.) Tunnesäätely ja kyky sietää vastoinkäymisiä ja pettymyksiä kehittyy jokaisesta läpikäydystä ja sovituksi saadusta tahtotaistelusta ja yleiskriisistä lapsen arjessa (Mattila & Manninen 2024, 50).

Nuorten resilienssitutkimus on ollut melko vähäistä. Useat nimellisesti nuoruutta käsittelevät resilienssikatsaukset keskittyvät lopulta enemmän raskausajan riskitekijöihin sekä varhaislapsuuteen. Vaikka näiden tutkiminen onkin tärkeää, eivät ne huomio nuoruuden resilienssiin liittyviä erityispiirteitä. Nuoruutta määrittää itsenäistyminen vanhemmista ja kodista. Tällöin vertaiset ikätoverit, koululaitos, julkiset palvelut sekä työ- tai harrastuspaikat muodostuvat nuoren elämässä keskeisiksi ja näin ollen ovat määrittämässä nuoruuden aikaisen resilienssin erityispiirteitä. Perheiden merkitys ei niinkään katoa, mutta itse muodostettujen suhteiden ja perheiden merkitys korostuu. (Kivijärvi & Myllyniemi 2022, 20–21.)

Resilientti elämänasenne, eli myönteinen ja joustava tapa suhtautua ja ajatella elämän varrella eteen tulleisiin asioihin, nousee esiin useissa resilienssiä avaavissa kirjallisuuslähteissä. Resilientissä elämänasenteessa muutokset nähdään luonnollisina elämään liittyvinä asioina, elämään ymmärretään joskus kuuluvan myös kriisit. Elämän vaikeuksien nähdään sisältävän uuden oppimisen mahdollisuuden. Vaihtoehtojen näkemistä ja kykyä ratkaista ongelmia pidetään tärkeänä. Myönteinen sekä armollinen näkemys itsestä ja omasta elämästä antaa pohjaa omalle selviämiskyvylle haasteista, vaikka oman itsensä ja oman elämän puutteellisuus tunnustetaankin. Elämän nähdään kulkevan edesspäin ja toiminta suunnataan sinne myös omasta hyvinvoinnista huolehtimalla. Resilientillä elämänasenteella sosiaalisten suhteiden ylläpitämiselle nähdään arvo ja omaa energiaa käytetään myös niiden hoitamiseen. Avun pyytäminen ja vastaanottaminen pohjautuu omaan resilienssikykyyn. Resilienssi on siis jatkuvaa arkeen kuuluvaa

taitoa ja tietoista tapaa suhtautua asioihin. Se nähdään usein sinnikkyytenä, ”vaikeuksien kautta voittoon” suuntaavana toimintana, mutta myös harkittuna ja hallittuna tapana luopua jostain tietoisesti. (Lipponen 2020, 21–23.)

Resilienssitutkimus on saanut osakseen kritiikkiä, sillä sen on katsottu liaksi vastuuttavan yksilöä ja jättävän vähemmälle huomiolle sosiaalisen aseman vaikutusten merkityksen yksilön resilienssikykyyn. Nuorten hyvinvointiin ja resilienssin kehittymiseen vaikuttavat monet erilaiset tekijät. Kestävän hyvinvoinnin teorian mukaan hyvinvointi rakentuu ihmisen perustarpeiden - Having (perustoimeentulo), Doing (osallistava toiminta), Loving (läheisyys suhteessa toisiin ihmisiin ja ympäröivään luontoon) ja Being (kokemus itsestä ja omasta hyvinvoinnista) – täyttymiselle. Tämä nuoren hyvinvoinnin perusta kärsii, mikäli omat voimavarat ja ympäröivän elämän vaatimukset eivät kohtaa. (Benjamin, Koirikivi & Kuusisto 2022, 61.)

Tahtominen liitetään sanana tavoitteiden toteutumiseen. Kuitenkin, jos ihmisen oman elämän resilienssi, eli kyvyt ja voimavarat tilanteista poispääsemiseksi ovat heikot, tahtomiseen tarvitaan tukea. Ulkoapäin tuotu tavoite voi tuoda motivaatiota yrittää, muttei itsessään riitä. Tahdonvoiman löytäminen, hyvinvointi yhteiskunnan antama tuki sekä tilaisuudet näyttää omaa pystyvyyttä, niistä tunnustusta saaden, antavat vankkaa pohjaa tulevaisuuden näkymien hahmottamiseen ja tahtomisen tunteen lisäämiseen. (Isola ym. 2015, 59.)

Ihminen on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, niin muihin ihmisiin, kulttuuriin kuin laajemmalti yhteiskuntaankin. Sekä yksilön että yhteisön resilienssi rakentuu vuorovaikutuksessa toiseen. Kuinka yksilö osallistuu yhteisönsä ja kuinka yksilön lähiyhteisöllä ja ympäröivällä yhteiskunnalla on valmiutta tukea yksilöä? Resilienssi perustuu omiin voimavaroihin, mutta voimakkaista haasteista selviytyäkseen yksilö tarvitsee ulkoista tukea. Pelkkä tarjottu mahdollisuus tukeen ei riitä, vaan tuen tulee olla yksilön tilanteeseen sopivaa, sitä täytyy haluta ja tarjottu apu tulee osata ottaa käyttöön. (Lipponen 2020, 317–318.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOISTUS JA MENETELMÄLLINEN TOTEUTUS

5.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyöni merkitys alalle korostuu mm. viime vuosien nuorisobarometritietojen, nuorilta kerättyjen selvitysten ja nuorisoriikollisuuden (ks. Valtion nuorisoneuvosto; Paananen ym.) valossa. Ne osoittavat, että vaikka suurin osa nuoris-
tamme voi hyvin, näkyvissä on kuitenkin myös hyvinvoinnin polarisoituminen ja palveluiden pirstaloituminen. Samoista lähteistä selviää myös, että vaikka osa nuorista vähentää rikosten tekemistä, pienempi osa tekee niitä entistä enemmän. On tärkeää, että yhteiskuntamme ei tuota palveluita ainoastaan sellaisille nuorille, joilla pääsääntöisesti sujuu hyvin tai melko hyvin. Meidän tulisi yhteiskuntana saada palveluiden piiriin kaikkien nuorten lisäksi erityisesti heidät, jotka ovat syrjäytyneet tai suuressa vaarassa syrjäytyä. Kun nuoren elämässä ilmenee ongelmia, tulisi polku palvelujärjestelmässä olla ymmärrettävä ja suoraviivainen.

Opinnäytetyöni pääpainona on selvittää syrjäytymisestä elämänsuunnan muutokseen vaikuttaneita tekijöitä ja kokemuksia saaduista palveluista nuoruudessa. Haluan selvittää, millaisia toiveita syrjäytymisen kokeneilla olisi palvelujärjestelmän kehittämiseen ja yleisesti ottaen nuorten kohtaamiseen. Opinnäytetyöni pohjautuu siihen toivon näkökulmaan, että ketään ihmistä ei ole tarkoitettu elämään syrjäytyneenä eikä syrjäytymisuhan alla, ja että jokaisella on mahdollisuus elämänsuunnan muutokseen, kunhan saa sen tavoittelemiseen itselleen oikeanlaisen tuen.

Tavoitteeni tälle työlle onkin siinä, mitä minä tulevana ammattilaisena, tai mitä koko sosiaalialan ammattikunta voisi oppia lisää syrjäytymisestä syrjäytymisen kokeneilta ihmisiltä. Mitä voimme oppia esimerkiksi palveluiden vaikutuksista ja kohtaamisesta, tuottaaksemme entistä laadukkaampia palveluita nuorille yhteiskunnassamme. Sosiaalityössä hyvä ja laadukas kohtaaminen on merkittävimpiä pohjia työn onnistumiselle. Tavoitteeni on saada aikaiseksi työ, jota lukiessaan lukija voisi käydä dialogia itsensä kanssa itsensä ja työnsä kehittämisen tuke-
miseksi.

Tutkimuskysymykseni on:

1. Millaiset tekijät vaikuttivat elämänsuunnanmuutoksen käännekohdassa?
2. Millaisia toiveita syrjäytymisen kohdanneella olisi palvelujärjestelmästä ja nuoren kohtaamisesta yleensä?

5.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni toteutan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Kvalitatiivinen tutkimus voidaan jaotella sille ominaisiin piirteisiin. Se on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa todellisista tilanteista kootusta aineistosta. Tutkija käyttää tiedon keruussaan enemmän keskusteluja kuin pelkkiä testejä, joskin testejä voi käyttää tiedonhaun tukena. Kvalitatiivisen tutkimuksen pohjana ei ole minkään olemassa olevan teorian testaaminen, vaan yksityiskohtainen ja monipuolinen aineiston tarkastelu ja jossa pyritään saamaan tutkimuksen tarkoitukseen sopivien tutkittavien oma näkökulma esille. Aineisto nähdään ainutlaatuisena ja sellaisena sitä myös tulkitaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.)

Karkeasti sanoitettuna laadullinen tutkimus on aineistoltaan tekstiä. Tällaisia tekstimuotoisia aineistoja voi olla esimerkiksi haastattelut, päiväkirjat, omaelämäkerrat tai äänimateriaali. Vaikka aineisto itsessään ei olisi tuotettu tutkimusta tekevälle tutkijalle, on se kuitenkin ensi kädessä tuotettu jollekin lukijalle. Laadullisen tutkimuksen pohjaksi tehty tutkimussuunnitelma on joustava ja elää koko tutkimusprosessin ajan mukana. Tutkimuksen eri vaiheet - aineiston kokoaminen, analyysi, tulkinta ja raportointi ovat yhteen kietoutuneita, eikä prosessia ole aina yksinkertaista jakaa vaiheesta toiseen kulkeviin osiin. Tutkimussuunnitelmaa ja jopa tutkimusongelman tarkempaa asettelua voi joutua pohtimaan kriittisestikin työn edetessä. (Eskola & Suoranta 1999, 15–16.)

Minulle oli alusta asti selvää, että tällaisissa tutkimuskysymyksissä haluan aineiston, joka sisältää omakohtaisia kokemuksia. Tämän vuoksi pidin tärkeänä, että voin tuottaa työn, jonka kautta aineistoni pääsee yksityiskohtaisesti esille. Oli siis jo pelkästään tämän vuoksi melko ilmeistä valita laadullinen tutkimusmenetelmä. Laadullinen tutkimus nojaa aina aineistoonsa. Laadullisen tutkimuksen pohjana

käytetty teoria on pelkistetyksi sanottuna sitä, että teorioiksi valitaan vain tutkimustehtävän kannalta oleellisia teoriatyyppejä, kuten aiemmin julkaistut tutkimukset aiheesta tai aiheeseen muuten liittyvä tieteellinen kirjallisuus. (Juhila, 2021a.) Ennen aineiston keruuta olen työni tieto-osuuteen koonnut monipuolisesti tutkimuskysymyksiini perustuvia teoriakatkelmia aiheeseen sopivista tutkimuksista, tutkimusjulkaisuista sekä alan kirjallisuudesta.

Tuomi & Sarajärvi (2018, 13) katsovat laadullinen tutkimus-termin olevan ikään kuin sateenvarjo, jonka alle mahtuu monipuolisesti erilaisia laadullisia tutkimuksia. He kehottavat aloittelevia tutkijoita ja opiskelijoita kiinnittämään tarkemmin huomiota siihen, millaista laadullista tutkimusta työstetään. Minun työni laadullisen tutkimuksen kentällä pohjautuu fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen. Sen ominaispiirre on ihminen tutkittavana kohteena ja tutkijana. Keskeisesti merkityksellistä tällöin on kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus pyrkii avaamaan julki tiedostamattomia ajatuksia, totuttuja asioita, jotka eivät itsessään herätä huomiota tai sellaisia asioita, joita tavallisesti ottaen pidetään itsestäänselvyyksinä. Fenomenologinen tutkimus rakentuu yksilön omaan kokemukseen, johon vaikuttavat hänen omat, ympäröivästä maailmastakin alkunsa saaneet merkitykset. Hermeneuttisuus tuo fenomenologiseen tutkimukseen tulkinnan, ilmiöiden merkityksen ymmärtämisen. Hermeneutiikassa lähtökohtaisena ajatuksena on, että ymmärtäminen on aina tulkintaa. Ymmärrys ei koskaan lähde tyhjiöstä, vaan se perustuu aina jo ymmärrettyyn. Yksittäisen ihmisen kokemuksia tutkittaessa tulkintaa voidaan pitää laadullisen tutkimuksen keskeisenä lähestymistapana. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 39–41.)

5.3 Aineiston keruu ja käsittely

Työni pohjautuu nuoruudessaan syrjäytymisen kokeneiden henkilöiden haastatteluihin. Haastattelin kolmea henkilöä, joiden elämänsuunta oli muuttunut. Haastateltavilleni en asettanut ikärajaa, riitti että nuoruudessa on elänyt syrjäytyneenä. Aineistonhankintamenetelmäksi katsoin, että puolistrukturoitu teemahaastattelu henkilökohtaisen haastattelun tavoin toteutettuna, oli vaihtoehtona paras tapa lähestyä tutkittavia. Puolistrukturoitu haastattelu on omiaan käytettäväksi silloin, kun tutkittava aihe käsittelee herkiksi ja sensitiivisiksi luonnehdittavia aihealueita

tai mikäli aiheena on ilmiö, jonka käsitteleminen ei kuulu haastateltavan jokapäiväiseen elämään (Hirsjärvi & Hurme 1995, 35). Katson tämän tyyppisten tutkimuskysymysten ja hyvin henkilökohtaisen haastatteluaineiston kuuluvan tähän kategoriaan. Puolistrukturoidun haastattelun idea on siinä, että haastattelukysymykset on muotoiltu ennakkoon ja esitetään haastateltavalle kutakuinkin samassa muodossa, mutta haastateltavalle jää vapaus vastata kysymyksiin omalla tyyllillään (Hyvärinen, Suoninen & Vuori, 2021).

Puolistrukturoidusta haastattelusta on erilaisia variaatioita, joista yksi on teema-haastattelu. Teemahaastattelu on kohdennettu haastattelumenetelmä, joka keskittyy tiettyyn ennalta asetettuun teemaan. Teemahaastattelun menetelmää käytettäessä on teemojen suunnittelu yksi suunnitteluvaiheen tärkeimmistä tehtävistä ja haastattelijan on harkittava, millaisista asioista ilmiön sisällä on keskusteltava. Mikäli haastateltavan valmius ja intressit sallivat, voi haastattelija syventää keskustelua niin pitkään kuin tutkimuksen asettelu vaatii. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 35–36, 41–42.)

Hain yleisen tutkimusluvan Lapin ammattikorkeakoululta. Kutsu haastatteluun välitettiin Lapin ammattikorkeakoulun opiskelijoiden tiedotuskanavan ROTKO-lehteen, sosiaaliseen mediaan sekä sähköpostitse eri puolelle Rovaniemeä nuorison kanssa toimiviin yhteisöihin ja järjestöihin. Haastattelukutsu tavoitti hyvin ihmisiä ja aihe herätti positiivista huomiota, mutta vaikka kutsu levisi useaa kanavaa pitkin, haastateltavia ei löytynyt helposti. Tavoitteeni oli löytää kaksi-neljä haastateltavaa, sain lopulta yhteensä kolme. Haastateltavien vaikean tavoitettavuuden vuoksi tartuin mahdollisuuteen haastatella myös syrjäytymisen uhkaa kohdannutta.

Haastateltavien löydyttyä sovin haastatteluajan heidän kanssaan. Ensisijaisesti toivoin haastattelutapaamista fyysisesti. Mikäli se ei onnistunut, sovittiin etä- tai puhelinhaastattelu. Jos haastateltava koki kirjallisena vastaamisen ainoana sopivana vaihtoehtona, pystyi haastatteluun vastaamaan myös sähköpostitse. Lopulta kaksi haastatteluista käytiin puhelimitse ja yksi toimitettiin minulle suojatuna sähköpostitiedostona. Puheluiden kesto oli 40–80 minuuttia. Kaikki haastateltavat olivat aikuisia, yli 30-vuotiaita. Haastateltavista kaksi oli elänyt syrjäytyneenä tai vakavassa syrjäytymisen uhatta useamman vuoden nuoruudessa ja

täysi-ikäistyttyään, yksi oli syrjäytynyt vanhempana. Kaikilla haastateltavilla oli tällä hetkellä työ- tai opiskelupaikka ja omalle tulevaisuudelle suunnitelmia.

Haastattelussa haastateltava pääsi kertomaan kokemuksistaan sekä henkilökohtaisesta näkemyksestään omasta tilanteestaan. Suunnittelin haastattelukysymykset puolistrukturoinnille tyypillisesti ennakkoon ja ennakkojäsentelin kysymykset seitsemän eri teeman ympärille. Kaikissa teemoissa ja niiden sisälle kootuissa kysymyksissä oli jonkinlainen kiinnike tutkimuskysymyksiini. Vaikka kysymykset oli laadittu etukäteen, annoin vastauksille ja tarkentaville kysymyksille tilaa. Pyrin esittämään haastattelukysymykset niin, että ne olivat mahdollisimman avoimia ja ohjasivat näin haastateltavaa avaamaan vastaustaan laajemmin kuin pelkästään kyllä/ei- vastausten muodossa.

Ennen aineiston analysointia litteroin tekstin. Litterointi on puheen ja toiminnan dokumentoimista kirjalliseen muotoon. Litteroinnin tarkkuus riippuu erityisesti siitä, millaisia vastauksia tutkimuksessa pyritään löytämään. Kun ollaan kiinnostuneita haastateltavien näkökulmista ja mielipiteistä, ollaan kiinnostuneita puheen sisällöstä. Tällöin ymmärretyksi tuleminen riittää litterointitarkkuudeksi. (Kallio 2021.) Opinnäytetyössäni kiinnitin erityisesti huomiota haastattelun asiasisältöön. Tein työni yksin, eikä minulla ollut mahdollisuutta arvioida haastatteluhetkeä jälkikäteen esimerkiksi työparin kanssa, joten pelkässä asiasisällössä pysyminen lisää työni luotettavuutta. Koska aineistoni sisälsi hyvin henkilökohtaista materiaalia haastateltavilta, en käyttänyt automaattisia litterointityökaluja, vaan litteroin tekstini manuaalisesti. Tällöin hallitsin parhaiten tietoturvan säilymisen.

5.4 Aineiston analyysi

Litteroinnin jälkeen kuuntelin haastattelumateriaalin vielä kertaalleen läpi litteroinnin oikeellisuuden varmistamiseksi. Aineiston analyysimenetelmäksi valikoitui teemoittelu. Teemoittelu on yksi tapa analysoida laadullisen tutkimuksen aineistoa. Sen tarkoituksena on nostaa tutkimuskysymyksen kannalta keskeiset ja useampaan kertaan ilmenneet asiat aineistosta esiin. Raportointivaiheessa teemoista nostatetaan tekstiin usein sitaatteja eli suoria lainauksia. (Juhila, 2021b.) Työssäni tulososion heittomerkein ja *kursivoinein* kirjoitetut sanat ja lauseet ovat suoria lainauksia aineistostani.

Teemoittelussa etsitään samankaltaisia aiheita, joista lopulta erotellaan tutkimusongelmaa peilaten keskeiset aiheet. Teemoittelun onnistumisen kannalta on keskeistä, että teoria ja aineisto vuorovaikuttavat keskenään. (Eskola & Suoranta 1999, 175–176.) Jäsentelin aineiston teemoitellen jokaisen haastattelun samantyyppisiin teemoihin ja kokosin sitten teemoittelut yhteen. Tällöin löysin aineistossa toistuvia yhtenäisiä piirteitä, teemoissa esiintyneitä eroavaisuuksia ja keskeisiä aiheita. Teemoina esiin nousivat vahvasti oma tahto kuntoutumiseen, sosiaaliset suhteet ja vertaistuki sekä hyvinvointi. Jokaisessa analysoinnin vaiheessa pidin ohjenuorana itselleni alkuperäisen tutkimuskysymykseni ja rajasin tutkimuskysymykseni kannalta epäolennaista tietoa pois. Tällä tavalla teemoista muodostui työhöni konkretiaa johtopäätösosiota varten.

6 TULOKSET

6.1 Oma vahva tahto ja yhteiskunnan tuki

Aineistosta nousee yhtenä teemana oma vahva tahto kuntoutumiseen. Aineistosta selviää, että haastateltavilla elämänsuunnan muutoksessa käännteentekeväksi muodostui vahva oma tahto irrottautua sen kaltaisesta elämästä, missä eli. Vaikuttavia asioita oli useita, osakseen niiden kerrottiin olevan usean odottamattoman tilanteen tai asian jatkumoa, osaltaan jokin yksittäinen tekijä havahdutti ajattelemaan omaa elämää. Tällaisiksi elämänsuunnan muutoksen käännehetkiksi mainittiin muun muassa tekemättömäksi jäänyt itsemurha, vakava liikenneonnettomuus, raskaaksi tuleminen ja vahva tietoisuus siitä, että elämässä ei tule tällaisenaan olemaan mitään muuta. Haastateltavat käyttivät termejä ”*pohja*” ja ”*päätepysäkki*”, jolloin vahvistui ymmärrys siitä, että yksin en tästä selviä. Eräs haastateltava kuvasi, kuinka ”*sen ymmärtäminen antoi itselle tilaa luovuttaa asiansa korkeamman voiman käsiin, joka vei pois omaa painolastia ja avasi tilaa omalle mielelle ajatella asioita jatkuvan paon sijaan*”.

Elämänsuunnan muuttaminen koettiin onnistuneesti tapahtuvan vasta sitten, kun oma tahto ja motivaatio oli vastaanottavainen tarjolla olevalle tuelle. Tukimuodot olivat tuttuja, mutta niitä ei ollut joko hoksattu hyödyntää aiemmin tai halu ohjeiden ja ehdotusten kuuntelemiselle ei ollut vielä itsessä tosiasiallisesti herännyt. Osaltaan haastateltavat eivät olleet tarvinneet vahvaa ammatillista tukea. Tunne- ja elämänhallintataidot vaikeuttivat elämänsuunnan muutoksessa syrjäytymisestä ja sen vakavan uhan alta siirtymisessä ja siten omalta osaltaan vaikuttivat myös tuen pyytämiseen ja -vastaanottamiseen. Kykenemättömyys puhua traumaistaan, heikko itsetunto tai se, ettei vielä vuosienkaan päästä kunnolla aikuisuttuaan osaa nimetä tunteitaan täysin, vaikeutti avun hakemista tai elämänsuunnan muutoksen mahdollistamista.

Yhteiskunnan palveluiden koettiin olleen repaleisia. Aineistosta ilmeni, että kokemus tuen saamisesta riippui osittain haastateltavan omista toimintatavoista. Yksi vastaajista koki tuen riittäväksi ja oli avoimin mielin tarttunut kaikkiin tarjottuihin tukimuotoihin, vaikka osa tarjotuista ehdotuksista tuntui aluksi itsestä vierailta.

Toinen vastaaja taas koki, että avun saamista vaikeutti, kun ei itse osannut sanoittaa tarvitsemiaan palveluita ja koki tarjotun tuen olleen näin aivan liian vähäistä. A- klinikalta sai lääkkeitä *”niin paljon kuin kehtasi pyytää”*, mikä ei helpottanut omaa tilannetta. A- klinikan toiminta oli herättänyt jopa katkeruutta, kun haastateltava oli havahtunut, ettei heillä ollut edes tavoite raitistaa.

Kaikki haastateltavat kuitenkin kokivat yhteiskunnan jollakin tasolla auttaneen elämänsuunnan muutoksessa. Neuvolassa kannustettiin äitiyteen, eikä raskautta edeltävää aikaa ylikorostettu tarpeettomasti. Vuosia sitten keskeytyneille opinnoille annettiin jatkoaikaa, positiiviset kohtaamiset sosiaalialan ammattilaisten kanssa olivat jääneet mieleen ja yhdessä ammattilaisten kanssa haettiin ratkaisua haaveiden saavuttamiseen yliopisto-opinnoista: *”Se (sosiaalityöntekijä) ei puhunut paljoa, mutta hyvinkin osuvia sanoja”* tai *”ne on valinnu haluta uskoa muhun”*. Toisaalta myös vähättelevää kohtaamista oli koettu niin sosiaali- kuin terveydenhuollon ammattilaisten puolelta. Aina ei myöskään tuettu tarvittavien palveluiden piiriin; kerrottiin, mistä apua saa, mutta tukea olisi tarvittu itse siirtymään esimerkiksi traumaterapiapalveluihin.

Samana työntekijän pysyvyys kuntoutussuhteessa nähtiin tärkeänä. Jaettu kokemus oli se, että niin itse kuin ammattilaiset antoivat tasapainoisempaa elämää tavoittelevalle luvan olla keskeneräinen. Hyväksyttiin, ettei kaikkea tee heti täydellisesti ja että takapakit kuuluvat asiaan. Haastavimmiksi koettiin oman mielen sisäiset epävarmuudet, ihmisarvon puute ja näköalaton tulevaisuus. Konkreettisenä tekijänä haasteita aiheutti luottotiedottomuus, joka esti muuttamisen halulle asutusalueelle ja joka muistutti ikävänä leimana entisestä elämästä vielä vuosien päästä.

6.2 Sosiaaliset suhteet ja vertaistuki

Toisena teemana aineistosta nousi sosiaaliset suhteet ja vertaistuki. Sosiaaliset suhteet elämänsuunnan muutoksen tukena ilmenivät niin perheiden ja ystävien antamana konkreettisenä ja kuuntelevana tukena ja kannustuksena kuin myös vertaisryhmiin liittyvinä positiivisina tunnemuistoina. Läheisten ja vertaisten tuki koettiin keskeiseksi osaksi omaa kuntoutusprosessia. Osa haastateltavista ko-

rosti vertaistuen merkitystä vahvasti. Vertaistuen kerrottiin olevan ”*voimakas työkalu*”, jonka roolia ammattiavun rinnalla voisi korostaa merkittävästi. Vertaistuesssa saatiin kokemusta siitä, että kaikkea ei tarvitse selittää alusta alkaen ja että pelkkä merkityksellinen ele kertoo toisen ymmärtävän, mistä puhutaan. Vertaistuki koettiin merkitykselliseksi myös siksi, että sieltä löytyi ihmisiä, jotka olivat tavoitettavissa tarpeen tullen ja keiltä löytyi neuvot ja vastaukset kaikkiin askarruttaviin kysymyksiin. Hyvänä pidettiin myös sitä, että vertaistuki voi tarvittaessa jatkua jossain muodossa läpi elämän. Ennen kaikkea vertaistuen piiristä sai kannustuksen – minäkin pystyn, kun muutkin samanlaiset taustat omaavat pystyvät. Vertaistuen koettiin mahdollistaneen pidempiaikaisen muutoksen.

Läheisten tuoma konkreettinen tuki mahdollisti sen, että sovittuihin ajanvarauksiin menttiin. Tuki välittyi myös kannustavana myötäelämisenä äitiyteen ja siihen valmistautumiseen. Vastauksissa korostui yleisesti ottaen sen tärkeys, että on joku ihminen, jolle puhua. Ystävä, perheenjäsen tai joku muu turvallinen aikuinen, jolle puhua ja joiden kanssa jakaa myös arkipäiväisiä asioita. Nämä tavalliset keskustelutuokiot eivät olleet välttämättä lainkaan merkityksellisiä keskustelukumppanille, mutta syrjäytyneelle tai sen uhkaa kokeneelle näillä arkipäivän keskusteluilla oli suuri merkitys. Syrjäytyneelle se oli kontakti maailmaan, jossa ei itse kokenut elävänsä. Myös tuntemattomien ihmisten hyväksyvä kontakti toi valoa. Eräs haastateltava koki ”*mummut*” erityisinä: ”*ne on ilosia, kun niitä kattoo ja ne alkaa juttelemaan*”. Huolta kannettiin niistä nuorista, joille oma perhe ei voi tukea syystä tai toisesta antaa.

6.3 Hyvinvointi ja arjen tasapaino

Kolmantena teemana aineistosta nousi hyvinvointi. Aineisto koostui monenlaisesta pohdinnasta siitä, mitkä tekijät olivat elämänsuunnan muutoksen vahvistajia. Haastateltavat olivat yrittäneet elämänsuunnan muutosta ennenkin. Haastateluissa toistui kuitenkin ymmärrys siitä, että asioiden muuttamiseksi oli tehtävä aiempaa enemmän muutoksia omassa elämässä, kuten myönnyttävä tarjottuun lääkitykseen ja aloittamalla huolehtia pienin askelin omasta hyvinvoinnista. Pelkästään jonkin asian saavuttaminen, kuten työ- tai koulupaikka, ei muuttanut asioita, sillä oman elämänhallinnantaidot olivat puutteelliset tai irrottautuminen päih-teistä oli haastavaa.

Mahdollisuudet vaikuttaa omiin asioihin ja omaan tilanteeseen koettiin rajallisiksi osin oman arvottomuuden tunteen takia, osin hallitsemattomaksi koetun elämän ja olosuhteiden takia. Osalla haastateltavista lapsuudenperheen asenne selviämisestä elämän haasteista ja unelmien tavoittelemisesta antoi suuntaa elämänsuunnan muutoksen aikana. Osalla perheen merkitys ei haastatteluissa korostunut lainkaan. Suurempia haaveita haastateltavat eivät tulevaisuutensa suhteen ennen elämänsuunnan muutosta nähneet, sittemmin haaveet liittyivät perusasioihin, kuten työ- koulu- tai asuinpaikkaan. Tärkeimmäksi teoksi muutosprosessin mahdollistumiseksi haastateltavat kokivat ymmärryksen siitä, että ennen kuin rakastaa itseään, ei muutosprosessi voi käynnistyä. *”Jotakin kautta sitä rakkautta on kuvioon tultava”*. Itsensä rakastaminen näkyi niin tavassa mieltää itsensä, kuin oman fyysisen ruumiin tervehdyttämisenä. Epäterveet ihmissuhteet, päihteet ja/tai huonot elintavat jäivät ja tilalle tulivat hyvinvoinnin kannalta perusasiat, kuten uni, terveellinen ruokavalio ja liikunta. Oma päätös ottaa vastaan neuvoja oli vahvistunut ja ohjeet terveellisemmistä elintavoista oli helpompi sisäistää.

Terveelliset elintavat muodostuivat haastateltaville tärkeiksi monesta syystä. Esimerkiksi raskaaksi tuleminen oli yksi motivaattoreista, kasvava elämä sisällä oli suojelemisen arvoinen – vastuu painoi. Itsemyyötätunnon koettiin muutosprosessin aikana vahvistuneen. Itsensä arvostaminen nähtiin näin ollen hyvinvointitekoina itseä kohtaan, mutta myös armollisuutena omaa itseä ja elettyä elämää kohtaan. Näiden nähtiin olevan avain oman sisäisen kuntoutumisprosessin mahdollistumiseen. Hyvän itsetunnon ja tunnetaitojen nähtiin suojaavan syrjäytymiseltä. Eräs haastateltavista koki oman resilienssikykynsä hyväksi ja tiettyjen piirteidensä avulla pystyi lopulta *”kääntämään vaikeudet voitoksi”*. Elintapojen muutos johti hyvän kierteeseen, elämälle näytti avautuvan tarkoitus ja suunta.

Terveellisempien elintapojen kerrottiin tuoneen voimia siihen, että pienin askelin pystyi alkaa kuntouttamaan itseään tasapainoisempaan arkirytmiiin, jota opiskelutai työelämä vaati. Opiskelujen alkuvaiheessa meni paljon opiskeluenergiaa hukkaan, kun oma mieli piti ensin sopeuttaa uusiin ympyröihin. Myös syrjäytymisen juurisyiden rypästä pystyi alkaa purkamaan vasta, kun elämän perusasiat alkoivat olla kunnossa. Kuntoutuminen nähtiin pitkällisenä, vuosia kestäväenä prosessina, jolla polulla haastateltavista osa koki edelleen kulkevansa.

7 POHDINTA

7.1 Johtopäätökset

Tulokset kertovat, kuinka elämänsuunnan muutoksessa käänne tapahtui niin sisäisessä kuin ulkoisessa toiminnassa, kuten teoriaosuudessa Juntunen (2020, 22) kuvaa. Elämänsuunnan muutosta edelsi Juntusen kuvaamalla tavalla ennalta-arvaamattomia tapahtumia ja sosiaalisia kohtaamisia, jotka kirkastivat ajatusta elämän kulkusuunnasta. Tulokset myös tukevat teoriaosuuden havaintoja palveluiden saatavuuden haasteista silloin, kun yksilön pystyvyys itseohjautuvuuteen palveluiden välillä on heikko. Oma tahto elämänsuunnan muutoksessa ei yksinään riitä, vaan tukea tarvitaan niin läheisiltä kuin toimivalta palvelujärjestelmältäkin. (Kts. Harkko ym. 2016; Holopainen ym. 2023; Määttä & Kuisma 2022).

Tuloksista ilmenee, että elämänsuunnan muutoksessa palveluista toiseen siirtymistä tukee, kun yksilön tilanteeseen paneudutaan kokonaisvaltaisesti, eikä palveluihin hakeutumista jätetä pelkästään yksilön itsensä varaan. Tämä tukee teoriaosuuden (Huhta ym. 2023, 6–7) käsitystä kokonaisvaltaisen tuen ja moniammatillisen työn merkityksestä nuoren palveluntarpeeseen vastaamisessa. Vertaistuesta saatu positiivinen kohtaaminen ja vertaistuellinen tuki nostettiin tuloksissa esiin voimakkaasti ja vertaistuen käyttöä toivottiin lisättävän ammatillisen tuen rinnalle entisestään. Tulosten kokemukset vertaistuesta ovat yhteneviä teoriaosuudessa (Mikkonen 2011, 204–206) kuvattujen vertaistuen positiivisten vaikutusten kanssa.

Palveluiden saatavuuteen vaikutetaan pitkälti myös poliittisella päätöksenteolla, jonka vuoksi päätöksenteon tukena tuleekin aina käyttää kattavaa kokonaisvaikutusten arviointia. Tulokset osoittavat, että palveluiden johdonmukaisuuteen on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota esimerkiksi varmistamalla saman työntekijän jatkuvuus asiakastyössä. Palveluiden jatkuvuus voidaan turvata rakenteellisesti myös muuten, kuten kiinnittämällä huomiota lastensuojelun jälkihuollon päättymiskärajaan. Näin voidaan entistä paremmin tukea nuoren kiinnittymistä siirtymävaiheessa opiskelu- tai työelämään. Tähän rakenteelliseen seikkaan kiinnittävät huomiota myös Harkko ym. (2016, 79) tarkastellessaan lastensuojelun sijaishuollon kykyä tukea nuorta koulutuksen ja työelämän piiriin, sekä Groop

(2022, 261–262), joka nostaa esiin liian varhaisen itsenäistymisvaiheen, kun siihen ei tosiasiallisesti olla vielä valmiita. Jälkihuollon päättymisikäraja ei noussut tuloksissa esille, mutta päättymisikäraja jakaa mielipiteitä poliittisella kentällä.

Tulokset osoittavat, että elämänhallinta- ja tunnetaidoilla on vahva merkitys elämänsuunnanmuutoksessa sekä siinä, kuinka vahvasti yksilö kykenee itse ohjailemaan muutosta. Tunne- ja elämänhallintataitojen lisääntyessä vahvistetaan omaa minuutta ja minäpystyvyyttä. Vahva omanarvontunne mahdollistaa terveet rajat ja itsensä kunnioittamisen. Hyvät tunnetaidot auttavat ymmärtämään ja säätelemään omia tunteita, mikä tukee kokonaisvaltaisesti nuoren hyvinvointia. Oman hyvinvoinnin ja toiminnan tietoinen suuntaaminen itselle suotuisiin asioihin lisää elämänsuunnan muutoksen onnistumisen mahdollisuuksia. Näiden lisäksi tuloksissa korostui kokemus siitä, että oma turvalliseksi ja tasapainoiseksi koettu kotikasvatus oli antanut eväät tasapainoisen tunne-elämän eheytymiselle myös sellaisen elämänvaiheen jälkeen, jossa minäpystyvyyden tunne ja itsetunto olivat heikentyneet. Perheen merkitys tukijana elämänsuunnan muutoksessa korostui käytännön apuna ja henkisenä tukena ja tiedostettiin, että kaikilla mahdollisuutta perheen tukeen ei ole. Osaltaan omaa resilienssikykyä pidettiin vahvana, jolloin omaa ajatteluaankin pystyi paremmin ohjaamaan positiiviseen suuntaan. Asenne asioiden tavoittelemiseen näyttäytyi vahvemmin niissä vastauksissa, missä perheen antama taustatuki välittyi voimakkaana. Tulokset elämänhallinnan ja tunnetaitojen merkityksestä ja niiden puutteista ovat samaistuttavia Benjaminin ym. (2022, 61), Ripatin ym. (2022, 107–108) ja Juntusen (2020, 23, 33) esiin nostamien havaintojen kanssa resilienssin muovautumisesta ja perustarpeiden tyydyttämisestä nuoren hyvinvoinnin perustana.

Taito säädellä omia tunteita ja hallita omaa elämää liittyy olennaisesti resilienssikykyyn. Näitä taitoja opitaan jo varhaislapsuudesta lähtien. Tulosten ja teoriatiedon perusteella voidaan todeta, että vanhemmuutta on yhä tuettava yhteiskunnassamme, jotta myös niissä perheissä, joissa jaksamisen ja kykenemisen resurssit ovat matalat, mahdollistuu tunne- ja elämänhallintataitojen opettaminen. Neuvolapalvelut tavoittavat suomalaisperheet kattavasti, joten esimerkiksi tunnetaitojen puheeksi ottoa ja ohjeistuksia perheille tunnetaitokasvatukseen tulisi laajentaa. Neuvolajärjestelmä voisi tarjota myös valtakunnallisia webinaareja tunne- ja elämänhallintataidoista. Tämä olisi kustannustehokas tapa lisätä perheiden

mahdollisuuksia saada asiantuntijatietoa aiheesta. Resurssit perheneuvolaan olisi myös turvattava, ja ohjaus sinne tulisi tapahtua matalalla kynnyksellä heti, kun perhe kokee tarvitsevansa apua. Näin vastattaisiin myös teoriaosuudessa (Paananen ym. 2019, 30) esiin nousseeseen nuorten toiveeseen, että perheitä tuettaisiin jo ennen kuin perheen tuen tarve muuttuu akuutiksi.

Tulokset korostivat, että tunne rakkaudesta on kaiken keskiössä. Vain rakkautta saamalla pystyi aloittamaan itsensä rakastamisen prosessin. Tuloksista ilmenee useammanlaisia rakkauden muotoja mm. perheen ja ystävien välisissä suhteissa, mutta myös tuntemattomien ihmisten välisissä lämpimissä kohtaamisissa. Rakkauden kokemuksen merkitys oli keskeinen elämänsuunnan muutoksen tukemisessa. Teoriaosuudessa rakkautta käsitellään mm. hellyyden ja inhimillisen rinnalla kulkijan muodoissa (Harkko ym. 2016, 127; Huhta ym. 2023, 5).

Työni edetessä kiinnitin huomiota syrjäytymisen käsitteeseen. Sitä käytetään sekä julkisessa keskustelussa että virallisissa yhteyksissä usein jo silloin, kun nuori on työn tai koulutuksen ulkopuolella. Palvelu- ja tukijärjestelmämme on pitkälti rakentunut vastaamaan juuri tähän haasteeseen. Onhan totta, että syrjäytymisestä aiheutuu mittavat yhteiskunnalliset kustannukset, joita voidaan kohtuullisen tarkasti arvioida. Tutkimusaineistostani kuitenkin ilmenee, että aina ei edes tiedetä, mitä tarkalleen ottaen nuorten syrjäytymisellä tarkoitetaan (Brunila ym. 2019, 3). Myös palveluiden tuottaminen voi olla haastavaa, mikäli ei täysin tunnusteta, millaiseen tarpeeseen niillä pyritään vastaamaan. Onko siis niin, että koko syrjäytymiskeskustelua ja sitä myöten palveluiden järjestämistä määrittää liiaksi yhteiskunnan tarve yksilön tarpeiden sijaan?

Nuoret mieltävät syrjäytymisen totaalisempana yhteiskunnasta ulosjäämisenä sekä ihmissuhteiden- ja sosiaalisten verkostojen puutteena (Kivijärvi & Myllyniemi 2022, 31). Tämän vuoksi syrjäytymisen määrittelyssä ja siihen liittyvässä keskustelussa tulisi vahvemmin huomioida myös yksilön sosiaalista hyvinvointia, osallisuutta ja mahdollisuuksia toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Nämä osa-alueet sekä elämän- ja tunnehallintataitojen vahvistaminen, tulisi nostaa keskeiseksi lähtökohdaksi tuotettaessa palveluita, joilla pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että pelkkä työ-

tai koulupaikka ei yksin riitä turvaamaan vakaata elämänsuuntaa, mikäli nuorella itsellään ei ole riittäviä elämönhallintataitoja.

Paananen ym. (2019, 85) nostavat teoriaosuudessa esille nuorten toteamuksen siitä, kuinka nuoren kohtaaminen ei aina sujunut odotetusti. Työn tuloksissa puolestaan nousee esiin, kuinka merkityksellistä hyväksyvä ja positiivinen kohtaaminen voi olla niin ystävien, tuntemattomien ihmisten kuin ammattilaisten kanssa, elämänsuunnan muutoksen tukijana. Kohtaamisen puutteita perustellaan usein työoloihin liittyvillä seikoilla, mikä on toki ymmärrettävää, sillä työelämän paine on monin paikoin esimerkiksi sosiaalityössä suurta. Mönkkönen (2024, 8) kuvaa kokemustaan työskentelystään psykiatrisessa sairaalassa ja toteaa, kuinka kiire ja kohtaaminen luovat haasteellisen yhtälön monelle noviisiauttajalle. Tämä yhtälö ei kuitenkaan luo haastetta ainoastaan uraansa aloitteleville työntekijöille, vaan se koskettaa usein myös kokeneempia ammattilaisia. Paineet niin työelämässä kuin työntekijän henkilökohtaisessa elämässä voivat heikentää hyvää kohtaamista. Toisen ihmisen hyvä kohtaaminen on jossain määrin luontaista, mutta samalla se on taito, jota voi ja kannattaa kehittää. Itsensä kehittämisen merkitystä ei siksi sovikaan tässä asiayhteydessä unohtaa missään vaiheessa työuran varrella. Tulokset kertovat, että aina kohtaaminen palveluissa ei ollut laadukasta, mutta hyvä kohtaaminen jätti palveluista positiiviset tunnemuistot. Laadukas kohtaaminen on tärkeää muun muassa luottamuksen saavuttamiseksi työntekijän ja nuoren välillä. Luottamus taas on avainasemassa onnistuneen lopputuloksen saavuttamisessa esimerkiksi juuri syrjäytymisriskissä oleville nuorille kohdistuvissa palveluissa.

7.2 Opinnäytetyön tarkastelua

Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen. Nuorten pahoinvointia käsitellään mm. lehdistössä usein. Johdantoluvussa asetin työlleni tavoitteita sekä teoria- että haastatteluosuudelle. Työssäni yhdistyy monipuolisesti tutkitun tiedon, viranomaislähteiden ja tietokirjallisuuden pohjalta nuorten syrjäytymisen nykytilaa, kohtaamisen merkitystä, palvelujärjestelmän moninaisuutta sekä elämänsuunnan muutokseen vaikuttavia tekijöitä. Haastattelut tukevat työni teoriaosuutta. Opinnäytetyöni tavoitteena ja tutkimuskysymyksinä oli tuoda näkyväksi syrjäytymisen kokeneiden kokemuksia elämänsuunnan muutoksesta ja siitä, millaisia

ajatuksia heillä on palvelujärjestelmän kehittämisestä ja nuoren kohtaamisesta. Opinnäytetyöni tuloksista ilmenee, että tutkimuskysymykseni saivat vastauksen.

Jouduin lähettämään haastattelun kutsuviestin useampaan eri kanavaan. Arvelen tämän johtuneen osittain siitä, että aineistoni kohdejoukon on jokseenkin vaikea itse tunnistaa olleensa syrjäytynyt, sillä käsite itsessään ei ole aivan yksinkertainen. Aihe on myös hyvin yksityinen ja sen avaaminen ulkopuoliselle ei välttämättä innosta. Voi myös olla, että haastateltavia etsiessä törmäsin teoriaosuudessa ilmenneeseen ongelmaan; Marginalisaatio ja siihen liittyvät käsitteet, kuten syrjäytyminen, on kategorisoivia. On hyvin mahdollista, että monikaan haastavassa elämäntilanteessa elänyt ei tunnista itseään sellaiseksi. (Pohjola 2016, 93.)

Haastateltavien vaikea löytäminen aiheutti turhautumista työtä kohtaan. En lopulta pystynyt rajaamaan haastateltaviani pelkästään kokonaan syrjäytymisen kokeneisiin, mikä oli alkuperäinen tarkoitukseni. Yksi haastateltavista oli syrjäytynyt verrattain vanhempana kuin muut haastateltavat, nuoruuden ja aikuisuuden siirtymävaiheessa, joten suunnanmuutos elämässä oli tapahtunut vasta aikuisuudessa. Pohdin tämän vuoksi aineiston hylkäämistä tältä osin. Lopulta en nähnyt hylkäämistä tarpeelliseksi, sillä aineistosta löytyi niin paljon yhtymäpintaa tutkimuskysymyksiini vastaten muuhun aineistoon verratessa. Koen, että edellä mainitut poikkeamat alkuperäiseen suunnitelmaani osaltaan myös rikastuttivat aineistoni kokonaisuutta.

7.3 Eettisyys, luotettavuus ja oma ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöni sisältää otteita haastateltavien henkilökohtaisesta elämästä. En voinut täysin ennakoida, millaisia tunteita haastattelutilanne haastateltavassa herättää. Joillekin muistot saattavat olla hyvin kipeitä tai aiheuttaa muita tunteita, kuten häpeää tai pelkoa. Haastattelijana minun tuli kyetä saavuttamaan sellainen luottamus, että haastateltavalle ei jäänyt osallistumisestaan huono kokemus. Haastateltavien kanssa tuli ottaa huomioon sensitiivinen lähestymistapa. Haastattelutilanteessa pyrin haastattelijana välttämään kiireen tuntua, jotta haastateltavalle välittyi kuva siitä, että hänen asiansa on ensisijainen ja keskustelulle on hyvin aikaa.

Haastatteluun aineistonhankintamuotona saattaa sisältyä useita tekijöitä, mitkä heikentävät tutkimuksen luotettavuutta. Haastateltavan kokemus haastattelutilanteesta saattaa vaikuttaa vastaamiseen. Haastattelutilanne itsessään aiheuttaa usein haastateltavassa taipumusta vastata tavalla, jonka arvelee olevan sosiaalisesti hyväksyttävä. Haastattelu aineistonhankintamuotona on myös tilanteeseen sidottu; haastateltava saattaa puhua haastatellessa eri tavalla kuin jossain toisessa yhteydessä. Tuloksia tulkitessa ylireagointia yleistämiseen on siksi vältettävä. (Hirsjärvi ym. 2009, 206–207.)

Haastattelijan on kyettävä jäsentämään oma tiedontarpeensa erityisesti silloin, kun haastattelutilanteessa käsitellään haastateltavalle arkaluontoisia asioita. Haastattelukysymyksissä on huomioitava, että lähtökohtaisesti kysytään vain selaista, mikä on tutkimuskysymysten kannalta olennaista. (Eskola & Suoranta 1999, 56.) Oma aloitteleva otteeni tutkimuskentällä ei vielä aivan täyteen suoriin tässä yltänyt. Esitetyt kysymykset olivat niinkin aiheellisia, mutta tulos ja johtopäätösosiota kootessani koin, että joidenkin lisäkysymysten esittäminen olisi saattanut tuoda lisäarvoa työlle. Ennen tulososion valmistumista kontaktoin yhtä haastatelluista ja sain muutamaan lisäkysymykseen vastauksen.

Opinnäytetyössäni noudatin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön periaatteita, yksilönsuojan erityisen hyvin huomioiden. Luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto ovat tutkimuseettisessä ohjeistuksessa peruspilareita. Näin varmistetaan työn laatu koko prosessin ajan. Suunnitelmassa, toteutuksessa ja arvioinnissa säilytetään avoimuus ja oikeudenmukaisuus. Dokumentointi toteutetaan huolellisesti, noudatetaan hyvää tietosuojalainsäädäntöä ja vaitiolovelvollisuutta sekä varmistetaan tarvittavien lupien pätevyys. Huolehditaan tutkittavien terveyden ja turvallisuuden säilymisestä tutkimusprosessin aikana. (TENK 2023). Tutkimusaineistoa käsittelemällä luottamuksellisesti koko opinnäytetyöprosessin ajan. Aineistoa ei missään vaiheessa luovutettu kolmansille osapuolille. Haastattelut nauhoitin haastateltavien suostumuksella. Nauhoitukset toteutettiin anonyymisti ja nauhoituksia säilytettiin tietoturvasyistä ja asianmukaisesti. Nauhoitettu aineisto tuhottiin, kun ne kävivät tarpeettomiksi. Aineistovaiheessa haastateltavien nimet muutettiin ja heidän identiteettinsä suojattiin. Haastateltavien henkilötiedot hävitettiin heti, kun aineisto saatiin kerättyä.

Opinnäytetyöni tulosten tulkinta on yksin minun, siinä ei ole esimerkiksi työparin tuomaa toista näkökulmaa aiheesta, joka itsessään siis heikentää työni luotettavuutta. Tämän vuoksi olen pyrkinyt kirjaamaan työtäni tarkasti sekä käyttänyt haastattelun tukena nauhuria lisäten näin tutkielmani luotettavuutta. Haastateltavani koostuivat lopulta erilaisesta joukosta, kuin alun perin suunnittelin, koen ettei se kuitenkaan vaikuttanut liikaa työni tuloksiin, sillä tutkimuskysymyksiini vastamiseen riitti hyvin myös koettu syrjäytymisen uhka.

Vaikka opinnäytetyön työstäminen aiheutti välillä suurta turhautumista, antoi aihe minulle valtavasti. Opinnäytetyöprosessin alkuun asti olin käsityksessä, että en koskaan osaisi työskennellä nuorten kanssa. Ajattelin, etten edes tiedä, miten nuorille jutellaan, enkä näin ollen sille puolelle tule koskaan hakeutumaan töihin. Nyt tämän työni antaman tutkimusmatkan jälkeen ajattelen, että valmistumiseni jälkeen se on ensisijaisia sosiaalityön kentän tehtäviä, mihin haluan pyrkiä työskentelemään. Tutkitun tiedon lukeminen aiheesta oli erittäin mielenkiintoista ja silmiä avaavaa. Koen saaneeni tästä työstä todella paljon tulevaa työelämäni varten. Johdanto-osuudessani esitin toiveen, että työni antaisi uusia eväitä nuoria kohtaaville aikuisille ammattikunnasta riippumatta ja nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille lisävalmiuksia kohdata syrjäytyneitä tai sen uhkaa kokevia ja olla luomassa entistä parempia toimintamalleja heidän kaltaisilleen. Arvioin työni herättävän lukijaansa reflektoimaan omaa asennettaan nuoren ja hänen läheistensä kohtaamisessa. Lisäksi se saattaa antaa sysäyksen kriittiseen arviointiin nykyisenlaisen tuki- ja palvelujärjestelmän mahdottomuudesta silloin, kun tuotetaan palveluita henkilöille, kenellä palveluntarve on suurta.

Työn edetessä myös tiedonhankintatapani kehittyi. Myöhemmässä vaiheessa aloin löytää paljon mielenkiintoisia tutkimuksia, vaikka aluksi tuntui, että en löydä aiheesta juuri minun tutkimuskysymyksiini sopivaa materiaalia. Opinnäytetyöni aiheita sivuavia tutkimuksia oli paljon ja aina välillä niihin eksyinkin. Omaa opillista kasvuani ajatellen se ei toki haitannut, mutta veihän se aikaa itse työn tekemiseltä. Varsinkin loppuvaiheessa teoretietoa joutui jo rajata – opinnäytetyöni aiheesta löytyy paljon mielenkiintoisia alueita, mihin olisi kiinnostanut perehtyä vielä tarkemmin. Yksi tällainen aihealue olisi ollut työntekijöiden näkemys palvelujärjestelmästä. Jatkotutkimusaiheita itselleni työn edetessä nousikin kaksi:

1. Millaista ammatillista kasvua sosiaalialan työntekijä on kokenut itsessään nuoren kohtaamisesta työssään sosiaalialalla?
2. Miten syrjäytymisuhan alla elävien nuorten kanssa työskentelevät työntekijät kehittäisivät nuorille suunnattuja palveluja?

8 LÄHTEET

Aaltonen, S., Berg, P., Ikäheimo, S. 2015. Lopuksi: mitä rekisterit ja haastattelut kertovat meille syrjäytymisestä, nuorista ja palveluista? Aaltonen Sanna, Berg Päivi ja Ikäheimo Salla (toim.) Teoksessa Nuoret luukulla Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto

Aluehallintovirasto 2024. Nuorten syrjäytyminen. Viitattu 3.10.2024. <https://beta.tieto.avi.fi/nuorten-syrjaytyminen>

Benjamin, S., Koirikivi, P., Kuusisto, A. 2022. Nuorten elämänsäntunnon haasteita ja vastoinikäymisiä: Näkökulmia resilienssiin kestävästi hyvinvoinnin teorian valossa. Nuorisotutkimus, 40(3). Viitattu 11.4.2025. <https://doi.org/10.57049/nuorisotutkimus.9122544>.

Brunila, M. K., Mertanen, K., Ikävalko, E., Kurki, T., Honkasilta, J., Lanas, M., Leiviskä, A., Masoud, A., Mäkelä, K., Fernström, P. 2019. Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetosessa. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Helsingin yliopisto. Viitattu 5.10.2024. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/4abb7efa-7b9a-459a-861b-54b20a7aec8c/content>

Eskola, J., Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Groop, K. 2022. Sijaishuolto osana elämäntarinaa – Elämänsäntunnon kääntekohtien analyysi sijaishuollosta aikuistuneiden kokemuksista. Janus vol. 29 (3) 2021, 249–266. Viitattu 10.4.2025. <https://journal.fi/janus/article/view/82039/65546>

Harkko, J., Lehikoinen, T., Lehto, S., Ala-Kauhaluoma, M. 2016. Onko osa nuorista vaarassa syrjäytyä pysyvästi? Nuorten syrjäytymisriskit ja aikuisuuteen siirtymistä tukeva palvelujärjestelmä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 144. Helsinki: Kela. Viitattu 1.12.2024. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/ab669467-274b-40ba-bbb5-3d8cf27d7911/content>

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. 7. painos. Helsinki: Yliopistopaino

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy

Holopainen, E., Nyssölä, A., Karvonen, S., Aaltonen, S., Hästbacka, N., Lipponen, O., Pitkänen, T. Monialainen yhteistyö nuorille suunnatuissa palveluissa on vaihtelevaa – katsaus kirjallisuuteen. Tutkimuksesta tiiviisti 23/2023. THL. Viitattu 13.5.2025. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146541/URN_ISBN_978-952-408-087-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lipponen, K. 2020. Resilienssi arjessa. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim

Mattila, L., Manninen, J. 2024. Teinin mieli Opi ymmärtämään nuorta. Helsinki: Gummerus Kustannus Oy

Merikukka, M., Ristikari, T., Kiilakoski, T. 2018. Suojaako yläkouluikäisten nuorten osallisuuden kokemus koulussa lyhyeltä koulutuspolulta? Yhteiskuntapolitiikka 84 (2019):4. Viitattu 22.4.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138585/YP1904_Merikukkaym.pdf

Mikkonen, I. 2011. Vertaistuki osana sosiaalista vahvistamista. Teoksessa Pia Lundbom ja Jatta Herranen (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu HUMAK. Sarja C. Oppimateriaaleja 26. Viitattu 24.4.2025. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38289/978-952-456-114-3.pdf?sequence=1#page=206>

Määttä, M., Kuisma, M. 2022. Luovimista ja tukea – nuoret aikuiset epävarmoilla koulutus- ja työmarkkinoilla. Teoksessa Antti Kivijärvi (toim.) Läpi kriisien Nuorisobarometri 2022. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja nro 71. Opetus- ja kulttuuriministeriö

Mönkkönen, K. 2024. Vuorovaikutus asiakastyössä - asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus 4. painos

Paananen, R., Kainulainen, S., Hyppönen, E., Leikas, H., Lindström, A., Lökfors, J. 2019. 10 tarinaa nuoruudesta ja tuen tarpeista – nuorten ajatuksia palveluiden kehittämiseksi. Diak Puheenvuoro. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu. Viitattu 9.4.2024. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/167000/DIAK_Puheenvuoro_21_verkko.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Palola, E., Hannikainen-Ingman, K., Karjalainen, V. 2012. Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. Yhteiskuntapolitiikkalehti 77 (2012):3. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 28.11.2024. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102895/palola.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Pernaa, H-K., Lindell, J., Kuoppala, J. 2022. Palvelujen pirunpolskaa Asiantuntijanäkemyksiä rikoksilla oireilevien nuorten palveluverkoston kehittämisestä. Vaasan yliopiston raportteja 34. Johtamisen yksikkö, sosiaali- ja terveystieteiden tiede. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 4.12. 2024. <https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/14680/978-952-395-048-1.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Perttula, R. 2021. Nuorten aikuisten parissa tehtävä sosiaalityö. Teoksessa A-L. Matthies, A-R. Svenlin & K. Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö – tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinna: Gaudeamus, 86–100.

Pohjola, A. 2016. Sosiaalityön vastuu heikompaan asemaan joutuneista. Teoksessa Törrönen Maritta, Hänninen Kaija, Jouttimäki Päivi, Lehto-

Lundén Tiina, Salovaara Petra ja Veistilä Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus Oy, 87–96.

Rikksentorjuntaneuvosto. 2024. Varhainen tuki ja syrjäytymisen ehkäisy. Viitattu 2.10.2024. <https://rikksentorjunta.fi/varhainen-tuki-ja-syrjaytymisen-ehkaisy>

Ripatti, K., Manninen M. 2022. Psykologinen resilienssi nuoruusiässä: Soveltava kirjallisuuskatsaus ja pilottitutkimus. Läpi kriisien Nuorisobarometri 2022. Antti Kivijärvi (toim.) Valtion nuorisoneuvoston julkaisu nro 71. Opetus- ja kulttuuriministeriö

Romakkaniemi, M., Lindh, J., Laitinen, M. 2018. Nuorten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 147. Kela. Helsinki: Erweko

Saari, J., Eskelinen, N., Björklund, L. 2020. Raskas perintö Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Gaudeamus Oy

Saarinen, H. 2024. NEET-nuoret meillä ja muissa Pohjoismaissa. Amisäätiö. Viitattu 21.11.2024. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Ami%20S%C3%A4%C3%A4ti%C3%A4%20Saari-nen%2016.5.2024.pdf>

STM. 2024. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Viitattu 20.10.2024. <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyden-ehkaisy>

TENK. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 2/2023. Viitattu 10.12.2024. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

THL. 2023. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Viitattu 20.11.2024. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy>

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Ukkonen, M. 2013. Nuoret toiminnan kehittäjinä nuortentalo katutason toiminnassa. Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Taina Era (toim.) Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 156. Viitattu 22.4.2025. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtion nuorisoneuvosto. 2023. Katsaus nuorten hyvinvointiin 2023. Valtion nuorisoneuvoston julkaisu, numero 70. Verkkojulkaisu. Viitattu 10.4.2024. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2023/03/hyvinvointikatsaus_saavutettava.pdf